

SA Säästva Eesti Instituut/ Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna keskus

ETTEVÕTTED JA ELURIKKUS

Juhiseid loodushoidlikule ettevõttele

Meelis Uustal, Marit Sall

Viide: Uustal, M., Sall, M. 2013. Ettevõtted ja elurikkus. Juhiseid loodushoidlikule ettevõttele. SEI Tallinna väljaanne nr 21, Tallinn, 57 lk.

© Säästva Eesti Instituut, 2013

ISBN: 978-9949-9107-6-2

ISSN: 1406-6637

Lai tn 34, Tallinn, 10133

www.seit.ee

Käesoleva väljaande koostamist toetas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

SISUKORD

Sissejuhatus.....	5
1. Mis on elurikkus ja ökosüsteemiteenused?.....	7
1.1. Elurikkus ja ökosüsteem.....	7
1.2. Ökosüsteemiteenused	9
2. Kuidas puutub ettevõtte kokku elurikkusega?.....	11
2.1. Omanikuna	11
2.2. Tarbijana	12
2.3. Tööandjana	13
2.4. Rahastajana.....	14
3. Milliseid võimalusi elurikkusega arvestamine ettevõttele annab?.....	15
3.1. Maine loomine	15
3.2. Jätkusuutliku kasvu kindlustamine	16
3.3. Tarneahela tugevdamine	17
3.4. Eetilise tarbija ligimeelitamine.....	18
3.5. Vastutustundliku investori ligimeelitamine	19
3.6. Suhete loomine huvirühmadega.....	20
3.7. Töötajate tootlikkuse parandamine.....	22
4. Kuidas siduda elurikkus ettevõtte poliitikasse?	24
4.1. Üldpõhimõtted.....	24
4.2. Elurikkuse kaitse integreerimine keskkonnajuhtimissüsteemi	25
4.3. Elurikkuse sidumine ettevõtte poliitikasse	28
4.3.1. Etapp 1: kavandamine.....	28
4.3.2. Etapp 2: elluviimine.....	35
4.3.3. Etapp 3: kontrollimine	36
4.3.4. Etapp 4: korrigeerimine ja täiustamine	37
4.3.5. Etapp 5: tulemustest teavitamine.....	37
5. Kuidas arvestada ökosüsteemiteenustega ettevõtte tegevuses?	38
5.1. Ökosüsteemiteenused ettevõttes.....	38
5.2. Ökosüsteemiteenused ja uued võimalused.....	39
5.3. Ökosüsteemiteenuste hindamine	41
6. Kuidas arvestada elurikkusega ettevõtte territooriumil?	44
6.1. Elurikkus ettevõtte territooriumil – ohud ja võimalused.....	44
6.2. Elurikkuse uuringud ja kaitse planeerimine ettevõtte territooriumil	45
6.2.1. Esialgne hinnang ja konsultatsioonid.....	45
6.2.2. Ekspertiiside läbiviimine ja mõjude prognoosimine	46
6.2.3. Loodusväärtuslikkuse tõstmise kavandamine ettevõtte territooriumil	47
6.2.4. Järelhooldustööde tegemine	48
7. Sertifikaadid ja konkursid loodushoidlikele ettevõtetele	49
7.1. Euroopa Elurikkuse Standard	49
7.2. Biodiversity Benchmark	51

7.3. Business Bird Challenge	52
8. Kokkuvõtteks.....	54
Kasutatud kirjandus	55

Sissejuhatus

Kogu maakera mõjutab elurikkuse kadumine, mille põhjused lähtuvad inimtegevusest: elupaikade hävitamine, bioloogiliste loodusvarade ületarbimine, mitmesugused reostused, kliimamuutus ja võõrliigid. Üha rohkem liike on sattunud väljasuremisohu ning veel mõni aastakümnet tagasi tavalised liigid on ühtäkki muutunud haruldasteks. Näiteks kunagistes kalarikastes meredes on kalavarud ülepüügi tõttu kokku tõmbunud. Intensiivne põllumajandus oma elurikkusevaenulike maaharimispraktikate ja uute agrokemikaalidega on kahandanud tolmeldajate ja teiste inimesele olulistele liigirühmade arvukust. Ja neid näiteid on veel. Ohtu on sattunud need keskkonnakaitselised ja sotsiaalmajanduslikud teenused, mida loodus inimesele pakub ja ilma milleta inimkond edukalt hakkama ei saa: ökosüsteemiteenused.

Viimase kümnekonna aasta jooksul on muutunud arusaam sellest, kelle ülesanne peaks bioloogilise mitmekesisuse kaitsmine olema. Kui klassikaliselt on seda peetud riigi kohustuseks ja keskkonnaühenduste poolt enesele võetud ülesandeks, siis üha rohkem mõistetakse, et sellest ei piisa. Keskkonna- ja looduskaitse küsimustega on asunud tegelema ka kohalikud omavalitsused, sest jätkuv linnastumine üle kogu maailma on seadnud suure surve alla linnade ja linnaümbruse looduslikud alad ning toonud kaasa uusi keskkonnaprobleeme.

Kaua on alahinnatud ettevõtete rolli looduse kaitse tagamisel. See ongi üks suuremaid paradigma muutusi looduskaitse valdkonnas: selleks, et looduse kaitse (st inimese elukeskkonna kaitse) toimiks, peavad sellesse panustama kõik üksikisikutest organisatsioonide ja riigi tasandini välja. Paljude ettevõtete senine arusaam on olnud, et nendel mõju elurikkusele puudub ja elurikkus ei mõjuta neid. See arusaam on osutunud valeks, sest isegi väike kontoriettevõtte mõjutab oma igapäevaste otsuste kaudu kaudselt elurikkuse seisundit, rääkimata otsestest keskkonnamõjudest teistes sektorites. Niisamuti sõltub ettevõtete käekäik ka elurikkuse omast.

Ettevõtete poolt pakutavate toodete ja teenuste tarbijad on muutunud üha keskkonnateadlikumaks ja nõuavad ettevõtetelt kõrge keskkonnatasemega käitumist. Vastutustundliku ettevõtluse kontseptsioon levib jõudsalt ning paljud Eestiski on kümned ettevõtted selle suundumusega kaasa läinud, et mitte kaotada konkurents. Seega suure ettevõtetele loodushoiu teemadega tegelemiseks tuleb mitmelt poolt.

Käesoleva juhendi eesmärk on tutvustada erinevaid võimalusi, kuidas ettevõtted saaksid edukamalt panustada bioloogilise mitmekesisuse kaitsele nii organisatsioonisiselt kui ka ühiskonnas laiemalt. Esimeses peatükis kirjeldatakse, mida mõeldakse bioloogilise mitmekesisuse ehk elurikkuse all ning mida kujutavad endast ökosüsteemiteenused. Järgnevates peatükkides kirjeldatakse, kuidas ettevõtted igapäevaselt elurikkuse teemaga kokku võivad puutuda ning millised on võimalused, mida bioloogilise mitmekesisusega tegelemine ettevõttele võib anda, näiteks maine parandamine ja konkurentsieelise saavutamine. Kõige mahukamas, neljandas peatükis antakse nõu, kuidas siduda elurikkuse teema ettevõtte poliitikate ja keskkonnajuhtimissüsteemiga ning kuidas koostada ja millele tähelepanu pöörata ettevõtte elurikkuse tegevuskava loomisel. Väljaande teises osas kirjeldatakse uusi võimalusi, mida võiks ettevõttele pakkuda ökosüsteemiteenustega tegelemine ning kuidas luua ettevõtte territooriumil elustikule paremaid tingimusi.

Säästva Eesti Instituudi väljaanne nr 21 „Ettevõtted ja elurikkus. Juhiseid loodushoidlikule ettevõttele“ valmis SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse poolt rahastatud projekti nr 408/2010 „Ettevõtete rakendamine bioloogilise mitmekesisuse kaitsele“ tulemusena.

1. Mis on elurikkus ja ökosüsteemiteenused?

1.1. Elurikkus ja ökosüsteem

Bioloogilise mitmekesisuse ehk elurikkuse moodustavad taime- ja loomaliigid ning muud eluslooduse vormid ja nende elupaigad. Bioloogiline mitmekesisus hõlmab geneetilist, liigilist ja ökosüsteemide mitmekesisust, mis on üheskoos elu aluseks Maal.

Ökosüsteem on funktsionaalne üksus, mis hõlmab paljusid liike erinevatel troofilistel tasanditel ning nende füüsikalist ja keemilist keskkonda. Seega on ökosüsteemi põhikomponentideks ühest küljest anorgaanilisest ainest orgaanilist ainet sünteesivad taimed, orgaanilist ainet muundavad taim- ja loomtoidulised loomad ning orgaanilist ainet anorgaaniliseks tagasi lagundavad seened ja mikroorganismid. Teisest küljest aga eluta keskkond, kust võetakse elusaine ehitamiseks vajalik materjal ja kuhu elutegevuse lõppsaadused tagasi ladestuvad. Ökosüsteemidel puuduvad lõplikud piirid, mistõttu sobivad näiteks niit, mets, meri, järv, jõgi, aga ka nende suuremad või väiksemad (näiteks elupaik) üksused. Ökosüsteemid on taime- ja loomaliikide, sealhulgas ka inimese kui liigi elutegevuse aluseks.

Elurikkus on inimese jaoks tähtis elukvaliteedi tagaja. Bioloogiline mitmekesisus hoiab meie tervist ja tagab heaolu, pakub puhkamis- ja lõõgastumisvõimalusi ning just tänu elurikkusele on inimesele kättesaadavad eluks vajalikud tooted ja materjalid, nagu toit (sh aia- ja metsasaadused), ravimid (ravimtaimed) ja ehitusmaterjalid (puit, kiud). Elurikkuse hoidmine aitab kindlustada, et need tooted ja materjalid oleksid meile kättesaadavad ka tulevikus ja tulevastele inimpõlvedele. Nõnda säilib võimalus luua uusi tooteid ja materjale (nt ravimeid, toiduaineid), mis vastasel juhul võiksid jääda olemata. Jätkuva rahvastiku kasvuga maailmas on oluliseks probleemiks toit, selle kättesaadavus, kvaliteet ja ka hind. Toidujulgeolek on sõltumatule riigile sama tähtis kui energeetikajulgeolek või turvalisus. Euroopa riikide heaolu sõltub otseselt mulla- ja veeökosüsteemide ning üldise bioloogilise mitmekesisuse säilimisest, kuna globaalne toiduhindade tõus mõjutab Euroopa riikide sõltuvust omatoodangust.

Bioloogiline mitmekesisus aitab parandada ka kohalikku eluolu ja elujärge. Piirkonna vaheldusrikas loodus suurendab piirkonna head mainet, aitab seda paremini turustada, muuta turistidele atraktiivsemaks ning luua juurde uusi töökohti. Liigirikas elustik toetab tava- ja mahepõllumajandust,

metsandust, kalandust, toidu- ja turismisektoreid. Maailmas on üle miljardi inimese, kelle ainus või peamine elatusallikas sõltub kalavarude seisundist. Ülepüügi või veeökosüsteemi degradeerumise korral saab kahjustada nende inimeste jaoks eluks vajalik sissetulek. Tolmeldajate arvukuse ja liigilise mitmekesisuse vähenemine mõjutab paljude meie igapäevaste toidutaimede saagikust ja koos sellega toidu kättesaadavust ja hinda juba praegu (nt mandlid). Seega põhjustab ökosüsteemide degradeerumine sageli ka vaesuse suurenemist. Metsade ja kalavarude hävitamisega kaasnevad tagajärjed on suhteliselt hästi teada.

Bioloogiline mitmekesisus on inimese tervise ja heaolu eelduseks. Esmased looduse hüved, millela inimene ei toimi on puhas õhk ja kvaliteetne joogivesi. Uuringud kinnitavad, et ka näiteks koduümbruse atraktiivne looduslik keskkond aitab parandada inimeste füüsilist ja vaimset tervist ning julgustab inimesi rohkem sportima. Terviklike rohealade rahu ja vaikus soodustavad vabas õhus lõõgastumist. Elurikkus on tihedalt seotud haiguste ennetamiseks ja ravimiseks vajalike ainetega. Lisaks loodusravimetele, on ka sünteetiliselt toodetud ravimite algkomponentideks sageli looduslikud ühendid. Kõikidest vähivastastest ravimitest on 42% looduslikud ning 34% pool-looduslikud ning rahvameditsiinis kasutatakse tuhandeid taimeliike.

Igale piirkonnale omane elurikkus iseloomustab seda paika ning eristab teistest. Nii muutub elurikkus osaks meie kultuuripärandist ja identiteedist. Bioloogiline mitmekesisus pakub võimalusi kogukonnaliikmete ühistegevusteks ja tihedamaks suhtlemiseks. Mitmesugused looduspärandikaitselised, loodushariduslikud ja heakorraprojektid, näiteks talgud, aitavad rakendada kohalikke kogukondi ühise eesmärgi nimel, tihendada omavahelist läbikäimist ja suurendada kogukonnatunnet. Nii Eesti kui teistegi riikide kogemused näitavad, et oma kogukonna heaks töötamine vabatahtlikuna või palgatöölisena pakub inimestele suurt heameelt ja rahulolu. Seda võib kinnitada kas või „Teeme Ära!“ kampaania üha suurenev populaarsus üle kogu maailma.

Samas oleme looduslike elupaikade muutumise ja hävimise tõttu praegu tunnistajaks elurikkuse pidevale vähenemisele, millel on nii ökosüsteemide toimimise kui sellest tulenevalt ka inimese jaoks kaugele ulatuvad tagajärjed. Loodusressursside kahanemisel on otsesed tagajärjed majandusele, inimeste tööhõivele, tervisele ja isegi püsijäämisele ning oodata on konfliktide süvenemist piiratud loodusressursside pärast, nagu kalavarud, viljakad maalapid, joogivesi või kütused.

Ökosüsteemide, mille osa inimene on, toimimise tagamine on järelkult meie eetiline kohustus kui ka praktiline vajadus nii praeguste kui tulevaste põlvkondade jaoks. Ökosüsteemide looduslik toimimine on inimkonna heaolu ja eksistentsi aluseks ning see toetab inimkonna majandustegevust, elukvaliteeti aga ka sotsiaalset sidusust. Looduskeskkond annab eeldused majanduse ja sotsiaalsfääri arenguks ning sellest kõigest saavad kasu ka ettevõtted. On olemas ökosüsteeme, mis on puutumata inim- ja majandustegevusest, kuid pole olemas ühiskonda ning toimivat majandussektorit ilma loodusliku kapitalita. Bioloogiline mitmekesisus hoiab töökorras kogu maakera elutoetussüsteemi, millest sõltuvad kõik, ka ettevõtted.

1.2. Ökosüsteemiteenused

Hüvesid, mida ökosüsteemid pakuvad inimestele, on hakatud nimetama ökosüsteemiteenusteks. Aastatel 2001–2005, mil üle 1300 teadlase osales millenniumi ökosüsteemide hindamise aruande (*Millennium Ecosystem Assessment*) koostamisel, kirjeldati ökosüsteemide seisundit ning nende poolt osutatavaid teenuseid. Aruande koostamise käigus loodi teaduslik alus ökosüsteemi teenuste klassifitseerimiseks ja seeläbi nende tõhusamaks kaitseks. Millenniumi ökosüsteemide hindamise aruande kohaselt on ökosüsteemiteenused väga mitmesugused keskkonnakaitselised, sotsiaalsed ja majanduslikud hüved, mida ökosüsteemid inimkonnale pakuvad.

Kuna inimese heaolu ei sõltu ainult materiaaletest asjadest, vaid ka tervisest ja puhtast elukeskkonnast, headest sotsiaalsetest suhetest, turvatundest, samuti vabadusest iseseisvalt valikuid teha ja tegutseda, jagunevad ökosüsteemiteenused väga mitmeteks hüvedeks, mis toetavad inimkonna heaolu. Millenniumi ökosüsteemide hindamise aruanne jagab ökosüsteemiteenused nelja rühma:

1. Tugiteenused (*supporting services*) – teenused nagu aineringe, mullateke, fotosüntees, elupaigad;
2. Reguleerivad teenused (*regulating services*) – teenused, mis mõjutavad kliimat, vee-, õhu- ja mullakvaliteeti, veevarusid, üleujutusi, samuti tolmeldamine;
3. Varustusteenused (*provisioning services*) – teenused, mida inimene saab ökosüsteemilt toidu, vee, puidu jm materjalidena;
4. Kultuuriteenused (*cultural services*) – teenused, millega loodus pakub esteetilist ja vaimset naudingut, on lõõgastumise kohaks ja uute teaduslike teadmiste allikaks.

Eeltoodud käsitlus ökosüsteemiteenustest on kõige laialdasemalt kasutatav ning enim refereeritud. Ökosüsteemiteenuste kontseptsioon on üks kiiresti arenev ja üha laiemat rakendust leidev ökoloogiat, inimest ja majandust siduv kontseptsioon, mille põhirõhk on ökosüsteemiteenuste väljaselgitamisel ja hindamisel. Kuigi ökosüsteemiteenuste mõistet defineerivad teadlased mitmeti, on ökosüsteemiteenuste kontseptsioonile iseloomulik inimkeskne maailmavaade. Kontseptsioon lähtub heaolust, kasust ja väärtushinnangutest, mida inimene, ühiskond või majandus ökosüsteemiteenustest saavad.

Ökosüsteemiteenuste mõiste alla kuuluvad nii kaubad (näiteks toit) kui ka teenused (näiteks jäätmete lagundamine), mida ökosüsteemid osutavad, kuid üldjuhul käsitletakse neid ühiselt ökosüsteemiteenuste mõiste all. Ökosüsteemiteenused on näiteks toit, joogivesi, tolmeldamine, geneetiline ressurss, haigustekitajate ohjamine ning looduse esteetiline väärtus, aga ka mõnevõrra vähem teadvustatud hüved nagu mullateke, kahjuritõrje osutamine paljude erinevate loomarühmade poolt, veekogude isepuhastusvõime, kliima reguleerimine taimede ja ookeanide poolt ja toitainete ringlus, regulatsioonimehhanismid, mille abil loodus ise reguleerib loomade, putukate ja muude organismide populatsioone jpm. Looduse poolt pakutavate ökosüsteemiteenuste ulatusest ja kvaliteedist sõltuvad inimeste igapäevaelu ja majandustegevus, kulutused toidule, transpordile, kommunaalteenustele ja tervishoiule. Ökosüsteemiteenused on kas asendamatud tehislake alternatiivide poolt või osutuvad äärmiselt kulukaks, mistõttu nende suurt majanduslikku väärtust hoomatakse tihti alles siis, kui loodus lõpetab tasuta teenuse osutamise ning inimene peab selle töö üle võtma.

2. Kuidas puutub ettevõtte kokku elurikkusega?

Kõik ettevõtted sõltuvad bioloogilisest mitmekesisusest ja samas mõjutavad looduskeskkonda igaüks erineval moel. Mõistagi on suurtel tootmisettevõtetel otsene vastastikune mõju elurikkusega suurem ja seeläbi ka rohkem võimalusi ja kohustusi mõjudega tegelemiseks. Vastupidiselt esmamuljele, nagu puuduks teenuseid pakkuval kontoriettevõttel igasugune seos elurikkusega, on väikese või keskmise suurusega ettevõttel loodushoidu panustamiseks samuti arvukalt võimalusi, mis vaid tuleb oma tegevust analüüsides üles leida.

Ettevõtted mõjutavad bioloogilist mitmekesisust nii otseselt kui kaudselt. Otsesed mõjud tulenevad maakasutuse muutustest, nagu näiteks uute hoonete ehitamisel või kaevandusalade laiendamisel hävinevad alal esinevad kooslused ning võivad muutuda väljaspool territooriumi asuvad alad. Kõik ettevõtted mõjutavad elurikkust kaudselt, näiteks oma igapäevaste tarne- ja tarbimisotsuste kaudu. Peamiselt kaudset mõju avaldabki loodusele näiteks kontoritöötajatest koosnev ettevõtte. Kuid samu liine pidi võib ka elurikkuse mõju ettevõtte igapäevasele tegevusele ja edukusele olla nii otsene kui kaudne. Sõltuvalt sellest, kas erinevaid elurikkuse aspekte suudetakse mõista ja ära kasutada, avaldab see mõju elurikkusele ja äri edukusele.

Kuidas väljendub ettevõtte seos elurikkusega?

- ☐ **Omanikuna:** hoides/rikastades oma valdustes bioloogilist mitmekesisust
- ☐ **Tooraine tarbijana:** tehes elurikkust hoidvaid valikuid tarneahela kaudu
- ☐ **Tööandjana:** parandades töötajate keskkonna- ja loodusteadlikkust
- ☐ **Rahastajana:** olles keskkonna-ühenduste liige ja keskkonna-projektide sponsor
- ☐ **Kogukonnaliikmena:** tehes koostööd kohalike seltsidega ja toetades loodushoiu projekte

2.1. Omanikuna

Kontorite, tootmishoonete ja parkimisplatside ehitamine ja kasutamine, olgu tööstus- või teenindussektoris, muudab territooriumil ja ümbruskonnas esinevaid taime- ja loomakooslusi. Eestis tasuks sellistesse tundlikesse paikadesse ehitamist võimalusel vältida, sest tõenäosus haruldaste ja teiste kaitsealuste liikide esinemiseks on kõrge ja see võib kavandatavatele tegevustele planeeritud kulutusi kasvatada. Loodussõbralik ettevõtte võiks eelistada loodusväärtuslikele aladele ehitamisele näiteks endisi tööstusalasid, kus negatiivne mõju elurikkusele on sageli väiksem.

Looduslikele aladele ehitamise käigus häiruvad pinnases aineriided ning tekivad uued CO₂ allikad ja neelud. Näiteks kuivendatud märgalale ehitades kaob sealt see ökosüsteem, mis hoidis CO₂ pinnases kinni ning kasvuhoonegaasid emiteeritakse väliskeskkonda. Sama mõju on ka metsa vm loodusliku taimeestiku hävitamisel – kaob elustik ja ala CO₂ sidumisvõime.

Maaomanikuna saab ettevõtte mõjutada oma territooriumil paikneva elustiku kvaliteeti (liigirikkust ja rohkest) ja elutingimusi. Maapiirkonnas tegutsev põllumajandus- või metsandusettevõtte saab valida, kas põlde ja metsi majandatakse loodushoidlike meetodeid kasutades või mitte. Sellest sõltub ettevõtte mõju elurikkusele. Linnakeskkonnas näitab seda mõju territooriumi haljastus: mitmerindeline taimeestik ja elupaigad lindudele rikastavad muidu vaest linnaelustikku, samas kui elustikule vähetähtsad muru ja asfalt näitavad pigem ettevõtte ükskõiksust.

Näide Eestist

AS-i Silikaat kaevandusalal asuvad mitme Eestis ja Euroopas rangelt kaitstava liigi elupaigad. Üks neist loomadest on kivisalisik (*Lacerta agilis*), kes eelistab kõikjal Eestis elupaigana luideid, liiva- ja kruusakarjääre. Kivisalisikule sobivad elupaigaks lahtise liiva ja vähese taimkattega avatud kooslused, mis ei ole võsastunud. Selleks, et tagada kivisalisikele ohutuid elupaiku aktiivsest kaevanduskohast eemal, rajas AS Silikaat teadlaste juhiste järgi 7,5 kilomeetrit lahtise liivaga „jooksuradasid“, mis vastavad nende sisalike elupaiganõudmistele. Viimastel andmetel on kivisalisiku asurkond sealse püsielupaigas soodsas seisundis.

Foto: commons.wikimedia.org

2.2. Tarbijana

Ettevõtte eelistused sisseostetavate kaupade ja toorainete puhul võivad mõjutada paljude, nii tavaliste kui ohustatud liikide käekäiku. Näiteks intensiivpõllumajanduse viljelemine on viinud tavaliste kimalase- ja linnuliikide arvukuse kümnekordse languseni. Tõsi, põllul pesitsevate lõokeste arvukuse langus ettevõtte majandusnäitajaid reeglina ei mõjuta. Kuid põllul esinevate taimede ja loomade poolt pakutavate ökosüsteemiteenuste kvaliteedi langus ning loodusvaenulikult toodetud tooraine ja kaupade eelistamine võib olenevalt ettevõtte tegevusalast kätte maksta tooraine kallinemisega. Klassikaline näide on mesilaste ja teiste tolmeldajate poolt pakutava tolmeldamisteenuse produktide (puu- ja köögiviljad, seemned, mesi) kallinemine, kui uudsete taimekaitsemürkide ja intensiivse maakasutuse koosmõjul jätkub tolmeldajate kadumine maailmas. Seega mõned ettevõtted peaksid olema huvitatud loodushoidlike praktikate juurutamisest tarneahela esimestel astmetel senisest märksa rohkem.

Ettevõtte otsused määravad elustikule avalduva mõju iseloomu Eestis või mõnel teisel mandril sellelabi, kas konkureerivate kaupade seast valitakse loodussõbralikum või mitte. Tarneahela kaudu lähenemine on rakendatav ka teenindussektoris, kus kasutatakse suurel hulgal selliseid kaupu, nagu paber, kohv, elekter, mille tootmisviiside keskkonna- ja loodussõbralikkus võivad erineda olulisel määral.

2.3. Tööandjana

Ettevõtete profiilid on küll erinevad, kuid kõikjal tehakse igapäevase tootmise või teenuse pakkumise käigus arvukalt otsuseid, mis mõjutavad pisihaaval ühel või teisel viisil bioloogilise mitmekesisuse käekäiku. Samaväärse toote tegemisel või teenuse osutamisel võib keskkonnale avalduv mõju märkimisväärselt erineda. Arvestama peab ressursside kasutamise ja sellest tekkivate heitmete negatiivseid mõjusid, mida saab vähendada näiteks toorainet asendades, kasutades ümbertöödeldud toorainet või muutes tehnoloogiat. Tootmisprotsesside efektiivsemaks muutmine avaldab üldiselt positiivset mõju, niisamuti ka keskkonnatehnoloogia täiustamine ja väljavahetamine. Pelgalt toote disaini muutmine võib anda kokkuhoidu tooraines ning vähendada energia- ja tootmiskulusid. Näiteks puhastusvahendeid tootes või puhastusteenust kasutades ei pea tingimata kasutama fosfaate sisaldavaid tooteid. Need on loodusesse sattudes olulised veekogude eutrofeerumise põhjustajad, samas saaks eelistada fosfaadivabasid tooteid. Või siis raskemetalle sisaldavate värvide kasutamise asemel saaks tegelikult asendada need keskkonnasõbralikumate toodetega.

Tooraine ja toodete transportimine, samuti töötajate igapäevased liikumised ja ärireisid suurendavad peenosakeste ja kasvuhoonegaaside emissiooni, millel on selge mõju bioloogilisele mitmekesisusele. Transporditaristu võib killustada elukooslusi ning vähendada koosluste omavahelist sidusust ja nende toimimist. Kaupade transportimine nii maad kui merd mööda aitab kaasa võõrliikide levimisele uutesse elupaikadesse, kus nad võivad muutuda invasiivseks ja ohustada kohalikke kooslusi ning seeläbi mõjutada ka inimese heaolu.

Ettevõtte elurikkuse strateegia (arengukava) on edukas siis, kui kogu personal on strateegia vajalikkuses veendunud ja nad saavad ise aktiivselt strateegia elluviimises osaleda. Just ettevõtte töötajad võtavad igapäevaselt vastu mitmesuguseid otsuseid, mis võivad mõjutada ühtlasi bioloogilist mitmekesisust ja ettevõtte strateegia edukust. Lisaks võib tuua vabatahtliku töö soodustamine ehk töötajate aja,

oskuste ja energia panustamine vabatahtlikku tegevusse vabaühendustes. Vabatahtliku tegevusega annavad ettevõtted oma panuse ühiskonna heaks ja see moodustab ühe osa ettevõtete sotsiaalsest vastutusest.

2.4. Rahastajana

Paljud ettevõtted puutuvad elurikkuse teemadega esmakordselt kokku sponsorluse ja vabatahtliku tegevuse kaudu. Selliseid võimalusi pakub looduskaitseühenduste ja –projektide toetamine, vabatahtliku tööjõuna talgutel jm ettevõtmistes osalemine ja koostöö teadusasutustega. Kuna aga sellised projektid on enamasti juhuslikud ja seos ettevõttega puudub, siis sõltub nende jätkusuutlikkus ettevõtte majanduslikust edust. Kuid näiteid on erinevaid. AS Tallink Grupp teeb koostööd Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudiga. Näiteks Marmoni projekti raames on Soome lahel sõitvatele laevadele paigaldatud külge aparatuur, mille abil kogutakse ja seiratakse merevee kvaliteeti. Andmeid kasutatakse mitmekesisuse indikaatorid. Paljud ettevõtted on soetanud satelliitsaatjaid, mis on mõeldud Eestis pesitsevate kaitsealuste kotkaste ja must-toonekure rändeuuringuteks. Eestimaa Looduse Fondi kaudu saab annetada erinevatele looduskaitsealistele projektidele ning osaleda kaitsealadel talgutel.

3. Milliseid võimalusi elurikkusega arvestamine ettevõttele annab?

Inimesed väärtustavad loodust ning loodusväärtusi kaitstakse õigusaktidega. Juba need kaks asjaolu on piisavaks põhjuseks, et ettevõtte peab oma igapäevases töös elurikkusega teatud määral arvestama. Nii võib iga tegevus, mis mõjutab bioloogilise mitmekesisuse seisundit tuua kaasa riske ja võimalusi. Kui ettevõtte suudab elurikkust hoida nii inimeste kui seaduse silmis, saadakse positiivset kajastust ning suhted kohalike inimeste, investorite, töötajate ja huvirühmadega võivad paraneda. Vastasel juhul aga võivad kaasneda lubadest ilmajäämine, trahvid ja reputatsiooni langus. Ettevõtted peavad investeerima uute projektide kavandamisse ja elluviimisesse nii finants- kui inimressursse. Seepärast ei saa ettevõtte endale lubada tegevus- ja keskkonnalubade saamata jäämist või menetluse venimist põhjusel, et mõjule looduskeskkonnale pole piisavalt tähelepanu pööratud.

Paratamatult mõjutab ettevõtte tuleviku tegemisi tema senine keskkonnavalase käitumise ajalugu, kuid pelgalt seatud keskkonnanõuetest kinnipidamine ei avalda enam klientidele ega partneritele piisavalt muljet. Üha tähtsamaks kaalukeeleks on kujunemas ka see, kui palju ja mida teeb ettevõtte keskkonna- ja loodushoiu valdkonnas vabatahtlikult. Põhjused elurikkuse väärtustamiseks on erinevate ettevõtete puhul isesugused. Üldjuhul tuuakse peamiste põhjustena välja konkurentsieelise saavutamist ning vastutustundliku ettevõtluse arendamist.

Vastutustundlik ettevõtlus

Äriorganisatsioonide toimimine viisil, kus põhitegevusega on kooskõlastatud ka tähelepanu ümbritsevale sotsiaal- ja looduskeskkonnale ning mis koosneb pigem vabatahtlikest tegevustest, mitte asjadest, mida ettevõtte peab tegema.

Seos põhitegevusega:

- Arvestamine huvigruppide vajadustega
- Tasakaalu leidmine keskkonnaga seotud, sotsiaalsete ja äriliste eesmärkide vahel
- Järjepidevus, eesmärgipärasus, läbipaistvus ja strateegilisus

www.csr.ee

3.1. Maine loomine

Elurikkus ja loodushoid lähevad enamikule inimestest korda. Sotsiaalselt vastutustundlik, heade keskkonnanäitajatega ja eetiline ettevõtte meelitab ligi samade väärtushinnangutega kliente, partnereid, investoreid. Elurikkuse teemaga rohkem tegelenud ettevõtted toovad sageli esile konkurentsieelise, mis on saavutatud konkurentide ees tänu elurikkuse teemade õigele kasutamisele. Näiteks on toonud edu toote või teenuse eristamine loodussõbraliku tooraine, tootmisviisi, teenuse või ettevõtte enda

loodushoidliku maine abil. Saavutatud hea renomee poolest silma paistev ettevõtte võib saada eeliseid isegi tegevus- ja keskkonnalubade menetlustes.

Loodushoidliku ettevõtte maine loomine tähendab ühtlasi seda, et saavutatud mainet ja keskkonnanäitajate taset tuleb hoida, võimalusel parandada ja sellealast tegevust laiendada. Oluline on siinjuures nii heade kui negatiivsete tulemuste ja uudiste avalikustamine ja põhjalik kirjeldamine. Ainult positiivse külje esile toomine ja reklaamimine ning tõsiste vajakajäämiste varjamine ja keskkonnategevuste pealiskaudsus tekitab avalikkuses skeptilist suhtumist nii tulemusnäitajatesse kui ettevõttesse ning süüdistused rohepesus on kerged tulema ja keerulised lahkuma.

Elurikkuse strateegia välja töötamisel tuleb põhjalikult läbi mõelda need loodushoiualased tegevused, millega ettevõtte tegelema ja hiljem turunduskampaaniates enda ja toote või teenuse loodussõbralikkuse rõhutamiseks kasutama hakkab. Näiteks kasutatakse laialdaselt turundusstrateegiat, milles toote müügiedukus on seotud toetussumma suurusega väljavalitud keskkonna- ja loodushoiuprojektidesse. Samuti on levinud loodushoiualased tegevused enda hallataval territooriumil, oma tegevusega mõjutataval alal või kohalikul tasandil. Ettevõtte ja planeeritavate loodus- ja keskkonnahoidlike tööde vahel peab esinema usutav ja usaldusväärne seos. Üldiselt taipab avalikkus kiiresti, kas ettevõtte mõtleb kavandatud töid tõsiselt või tegeleb rohepesuga, mis aga kahjustab selgelt ettevõtte reputatsiooni.

Arvestama peab sedagi, et enda sektoris parimate tulemuste saavutamine on kahtlemata positiivne, kuid kui ülejäänud konkurentide keskkonnanäitajad jäävad endiselt kaugele maha, on avalikkuse tüüpiline suhtumine sektoris siiski madal ning kogu sektorit „lüüakse sama mütsiga“. Sellisel juhul peab liiderettevõtte pingutama kogu sektori eest ja näitama ühtlaselt kõrget tulemuslikkust pika perioodi vältel, sest ühekordsed kampaaniad ei pruugi toimida.

3.2. Jätkusuutliku kasvu kindlustamine

Tarbijad üle kogu maailma muutuvad keskkonnaasjades üha teadlikumaks. Inimesed mõistavad paremini ettevõtete ja nende toodete keskkonnamõjusid, kuid niisamuti nende endi tarbimiskäitumise mõjusid looduskeskkonnale ja ettevõtete käitumisele. Klientide lojaalsus keskkonnahoidu väheoluliseks pidavate ettevõtete toodetele võib kiiresti kaduda ja selle tagasivõitmine võib olla kulukas ja aeganõudev. Aina enam ettevõtteid on neid suundumusi märganud ja asunud oma tegevust ümber korraldama.

Keskkonnariskide hindamine on muutunud tähtsaks osaks *due diligence*'st ja investeerimisotsuste tegemisel.

Väikse ja keskmise suurusega ettevõtted on nendele riskidele vastuvõtlikumad, kuigi esmapilgul ei pruugi nende negatiivne mõju elurikkusele ja loodusväärtustele välja paista. Samas ostuotsuse tegemisel võib ka pisema ettevõtte loodussõbralikkus muutuda tarbija jaoks oluliseks argumendiks toote eelistamiseks. Tarbija ostuotsuse tegemist hõlbustab kindlasti kaubamärgi sidumine positiivsete keskkonnanäitajate ja keskkonnavalase imagoga. Hea näide oleks kohalikul või riigi tasandil oluliste keskkonnaprojektide toetamine väikese või keskmise suurusega ettevõtete poolt ja sellest klientide teavitamine.

Ettevõttele võivad avaneda uued võimalused, kui ettevõtte põimib loodushoiu temaatika nii oma vastutustundliku ettevõtluse põhimõtetega kui ka kõigi teiste ettevõtte poliitikate ja praktikatega. Samuti võib see viia vastastikuste kasulike suheteni ostjate, töötajate ja teiste huvirühmadega. Näiteks Ameerika kohvipoodide kett *Starbucks* lähtub kohviubade tellimisel enda väljatöötatud juhistest, nõudes kohviubade tootjalt rangete keskkonnakaitseliste ja sotsiaalmajanduslike nõuete täitmist. Lisaks soodustab *Starbucks* loodussõbralikuma, metsa varjus kasvatatud kohviubade tootmist Mehhikos. Nõnda ei pea kohviistanduste rajamiseks vihmametsi maha raiuma ning metsa varjus saadud väiksema kohvioasaagi hinnavahet kaob ubade eest Õiglase kaubanduse (*Fairtrade*) hinda makstes.

Õiglase kaubandus

Õiglase kaubanduse ehk Fairtrade märk tootel tagab paremad majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused Aafrika, Aasia ning Kesk- ja Lõuna-Ameerika talunikele ja töölistele. Süsteemis osaleb üle 1 100 000 tootja 63 arenguriigis, kaupu müüakse Euroopas, Põhja- Ameerikas, Jaapanis ja Austraalias.

Fairtrade märk tootel garanteerib, et:

- arengumaade väiketalunikud saavad oma toote eest väärilist tasu, mis katab kulud ja võimaldab kehtvat arengut;
- istanduste ja tootmisühistute töölised saavad inimväärset palka ja töötavad inimlikes tingimustes;
- tootmisprotsessis ei kasutata orja- ega lapstööjõudu;
- õiglase kaubanduse lisatulu kasutatakse kogukonna sotsiaalseks arenguks;
- tootmisel lähtutakse keskkonnasäästlikest põhimõtetest.

www.fairtrade.ee

3.3. Tarneahela tugevdamine

Bioloogiline ressurss on osa pea iga ettevõtte tarneahelast. Ettevõtte huvides on oma tarneahela tugevdamine, mida rohkem ettevõtte tegevus ja edukus sellest sõltub. Ehk teisisõnu – ettevõtte huvides on tarnijate tegevuse loodushoidlikkus ja jätkusuutlikkus ning tooraine ohtrus ja pikaajaline kättesaadavus. Kui ettevõtte ega tarnijad loodushoiuga piisavalt ei tegele, võivad toorainevarud

kahaneda ja kallineda. Näiteks ettevõtted, kes kasutavad mesilaste ja teiste tolmeldajate poolt pakutava tolmeldamisteenuseprodukte (puu- ja köögiviljad, seemned, mesi), peaksid olema huvitatud tolmeldajasõbralikust maaviljelusest ja selle laienemisest. Neonikotinoidide ja muude intensiivses põllumajanduses kasutatavate mürkide tõttu on mesilaste, kimalaste ja teiste tolmeldavate putukate kadumine muutunud üha süvenevaks probleemiks üle kogu maailma ning on juba hakanud mõjutama meie igapäevaste toiduainete hinda.

Loodusvaenulikul teel saadud toorainete kasutamine võib halvasti mõjuda ka ettevõtte reputatsioonile. Näiteks Suurbritannia toidukaupluste kett *Sainsbury's* on asunud edendama elurikkuse jätkusuutlikku kasutamist põllumajandustooted tarnivate ettevõtete seas. Poekett soovib, et põllumajandustoodete tootmise keskkonnamõju põllumajandusmaastike bioloogilisele mitmekesisusele oleks võimalikult väike kogu tarneahela ulatuses. Seepärast on loodud eelistingimuste süsteem tarnijatele, kellel on ette näidata enda põllumajandusettevõtete elurikkuse tegevuskava.

3.4. Eetilise tarbija ligimeelitamine

Üha rohkem inimesi võtavad oma ostude tegemisel arvesse nii edasimüüjate kui nende tarnijate eetilisust. Eelistama on asunud ettevõtteid, kelle tegevus on keskkonnasäästlik ja keda peetakse oma valdkonnas rohemajanduse edendajaks. Toote läbimüüki on võimalik tõsta, kui ostjad tunnetavad, et toode on väärtuslikum nendele endile või on tootele omistatud tunnetuslik lisaväärtus, mida tarbija peab oluliseks. Näiteks võib tuua toote eristamise ökoloogiliste või elurikkusega seotud aspektide abil. Et see on tarbijale oluline, näitab nii kallima kohaliku ja mahekauba eelistamine kui ka Õiglase kaubanduse toodete võidukäik. Samuti on heaks näiteks populaarne keskkonnamärgisega paberi ja keskkonnasõbralike trükivärvidega trükiste kasutamine aastaraamatute või reklaambrošüüridena.

Olenemata põhjusest, miks ettevõtte eelistab kasutada keskkonnasõbralikke tooteid ja teenuseid, saab looduskeskkond sellest otsesel või kaudsel teel kasu. Ettevõtte saab aga arvestada konkurentsieelise või parema mainega, kui ta kinnitab avalikult oma vastutustunnet bioloogilise mitmekesisuse suhtes. Eelisteks võib pidada turuosa säilitamist või kasvatamist, kui meelitatakse ligi traditsioonilisi ostjaid või kui saadakse juurdepääs uutele turgudele ja tarbijatele. Positiivseks saab kindlasti pidada ka võimalust eristada oma toode tarbekaupade turul ja võimalikku hinnaeelise saamist. Samuti on loodushoidlike ettevõtete suhted kohalike kogukondade ja vabaühendustega sõbralikumad ja vähem kulukad.

Metsanduse, kalanduse ja turismi sektorites on elurikkuse hoidmine ja jätkusuutlik kasutamine muutunud keskseteks põhimõteteks aastakümneid tagasi, mistõttu on seal välja töötatud ka vastavad sertifitseerimisskeemid. Üks tuntumaid sertifitseerimisskeeme on 1993. aastal Kanadas loodud Metsahoolekogu (ingl. k FSC – *Forest Stewardship Council*), mis on rahvusvaheline mittetulunduslik sõltumatu organisatsioon, mille eesmärgiks on edendada maailma metsade majandamist keskkonnasõbralikul, sotsiaalselt õiglasel ja majanduslikult elujõulisel viisil. FSC nägemus jätkusuutlikust metsandusest rakendub läbi sertifitseerimise, mille aluseks on FSC poolt välja töötatud printsiibid ja kriteeriumid. FSC märgis puidutootel viib selle teadmise tarbijani. FSC on tänaseks esindatud üle 80 erinevas riigis ning jagatud on ligi 1200 sertifikaati. FSC märgisega puidutooteid kasutavad näiteks Globaalse Metsa ja Kaubanduse Võrgustiku (*Global Forest and Trade Network*) liikmed, teiste seas ka tuntud mööblitootja IKEA.

Lisaks FSC-le on veel teisigi metsamajanduse sertifitseerimisskeeme, kellest Eestis on esindatud *Pan European Forest Certification Scheme* (PEFC). Jätkusuutliku kalanduse valdkonnas on loodud *Marine Stewardship Council* ning akvaariumikalade kestlikuks kasutamiseks *Marine Aquarium Council*. Arvukalt on kasutusel mitmesuguseid mahetoote märgiseid ja muid loodushoidlikkusele viitavaid ökomärgiste skeeme, mille eesmärk on eetilistele tarbijatele turu loomine.

3.5. Vastutustundliku investori ligimeelitamine

Aina enam investoreid on asunud eelistama sotsiaalselt vastutustundlikke ettevõtteid. Loodud on mitmeid vastutustundlikke investeerimisfonde, kes on väga võimekad ettevõtete sotsiaalse ja keskkonnakaitselise tulemuslikkuse hindamisel. Ettevõtte jätkusuutlikkuse raporteerimise ühtlustamiseks on välja töötatud *Global Reporting Initiative*, mille alusel saab ettevõtteid hinnata ja võrrelda ühtsetel alustel. Levinud on ka mitmed muud initsiatiivid. Näiteks Dow Jones'i jätkusuutlikkuse indeksid võrdlevad maailma suurimate kompaniide kestlikkuse näitajaid. Samuti võib esile tuua FTSE4Good indeksi ja *Business in the Environment* indeksi. Hinnanguliselt kuni kaheksandik investeringutest läbivad mingisuguse sotsiaalse või keskkonnavalase eelhindamise. *Terra Capital Fund* tegeleb bioloogilise mitmekesisuse alaste investeringutega Ladina-Ameerika riikides, keskendudes keskmise suurusega ettevõtetele põllumajanduse ja metsanduse sektoritele. Hollandi pangad *Triodos* ja *Rabobank* investeerivad otse elurikkuse-teemalistesse põllumajandusprojektidesse.

Gloaalne Aruandlusalgatus

Gloaalne Aruandlusalgatus (*Global Reporting Initiative - GRI*) on organisatsioon, mille eesmärgiks on edendada jätkusuutlikku arengut. GRI pakub ettevõtetele ja teistele organisatsioonidele laiaulatuslikku aruandluse raamistikku, mis muudab organisatsioonide jätkusuutlikkuse alase tegevuse ülemaailmselt võrreldavaks. GRI on üks maailma levinumaid standardeid jätkusuutlikkuse aruandluses. GRI eesmärk on muuta jätkusuutlikkuse aruandlus kõikides organisatsioonides sama rutiinseks ja võrreldavaks nagu finantsaruandlus.

GRI loodud juhised aitavad organisatsioonil hinnata oma tegevuse majanduslikku, keskkonna- ja sotsiaalset mõju ning koostada selle kohta jätkusuutlikkuse aruande raporti. Aruandlus parandab ettevõtete säästvat arengut järgivate tegevuste tulemuslikkust, sest see võimaldab organisatsioonidel mõõta, jälgida ja parandada oma tegevust konkreetsetes küsimustes. Oma jätkusuutlikkuse aruande avalikustamisel on huvirühmadel võimalik jälgida organisatsiooni tegevust, keskkonnamõjusid ja sotsiaalseid olusid, nagu töötingimusi tehastes ning võrrelda teiste sarnaste organisatsioonidega.

Keskkonnakaitse läbipaistvus on üks peamisi GRI aruandluse komponente. GRI kutsub osalejaid üles teavitama oma keskkonnategevuse tulemuslikkusest kasutades konkreetseid kriteeriume. Keskkonnavaldkonna kriteeriumite hulka kuuluvad näiteks energia, bioloogiline mitmekesisus ja heitkogused. Valdkonnas on 30 indikaatorit alates materjalidest (EN1) (materjalid) ja lõpetades keskkonnakaitsekulutuste ja investeeringutega (EN30). Näiteks tuleb raportis kajastada kaitse all olevad ja taastatud elupaigad, IUCN Punases Listis olevate liikide arv hallataval territooriumil jpm.

Allikas:

www.globalreporting.org

3.6. Suhete loomine huvirühmadega

Huvirühmade kaasamise vajadust on hakatud ettevõtete seas üha enam tähtsustama. Inimesed mõistavad üldjuhul paremini loodushoiu tähtsust ja looduskaitseliste tegevuste vajalikkust, samas kui sellised keskkonnaaspektid, nagu süsihappegaasi emiteerimine või maapinnalähedane osoon jäävad pigem kaugeks ja abstraktseks. Lisaks heade tulemuste näitamisele peab ettevõtte olema valmis kaasama ja ära kuulama huvirühmi, kelle mured võivad tekitada ebamugavust. Edukamad on siinjuures olnud need ettevõtted, kes on kriitikat mõistnud ja püüdnud kõne all olevat probleemi lahendada. Usutav loodussõbralik tegevus aitab ettevõttel vähendada riske, et kogukonnad asuvad ettevõtte tegevuse vastu protesteerima.

Ettevõtte pühendumust loodushoidu on võimalik palju edukamalt kommunikeerida ja arusaadavaks teha inimestele, kelle elukeskkonda ettevõtte loodushoidlikud tegevused parandavad. Seepärast on kohalikku loodust ja elukeskkonda hoidvatel projektidel ja aktsioonidel tähtis osa ettevõtete elurikkuse strateegias.

Globaalsel ehituskaupade firmal *CEMEX* on üle maailma arvukalt koostööleppeid nii kohalike kui ülemaailmsete keskkonnaühendustega. Näiteks Mehhikos on CEMEX enda missiooniks võtnud kolme haruldase loomaliigi taasasustamise Santa Maria looduskaitsealale. See eeldas kariloomade abil elupaikade taastamist suurtel aladel ning sellest said kasu nii kohalikud karjakasvatajad kui terve kogukond. *CEMEX* on selle töö eest saanud tunnustusi nii riigilt kui valitsusvälistelt organisatsioonidelt ja parandanud oma välist kuvandit.

Suurbritannias suuri maavaldusi haldav vee-ettevõtte *Northumbrian Water* koostas detailse elurikkuse tegevuskava ja seirekava, mis vaadatakse üle iga 5 aasta tagant. Ettevõtte esineb aktiivselt kohalikul tasandil, konverentsidel ja seminaridel ning tutvustab oma tegevuskava elluviimise käiku, luues seeläbi endale vastutustundliku ja loodushoidliku ettevõtte kuvandit.

Ettevõtete vabatahtlik tegevus

Kasu ettevõtetele

- Aitab töötajaid värvata ja hoida
- Kasvatab töötajate tootlikkust, võimeid, oskusi
- Suurendab töömoraali ja rahulolu tööga
- Parandab ettevõtete mainet ja tuntust
- Näitab, et ettevõtte suhtub tõsiselt sotsiaalsesse vastutusse ja panustab ühiskonna heaks
- Parandab kogukonnas elu- ja töökeskkonda

Kasu ettevõtete töötajatele

- Võimaldab arendada uusi ning olemasolevaid oskusi
- Kasvatab enesekindlust
- Ergutab uuendusmeelset mõtlemist
- Parandab suhteid meeskonnas
- Suurendab rahulolu ja motivatsiooni

Kasu vabaühendustele

- Aitab kaasata rohkem vabatahtlikke
- Toob vabasektoris ja kogukonda uusi oskusi, kompetentse ja värsket energiat
- Aitab leida professionaalsete erialaste oskuste ja ekspertteadmistega vabatahtlikke
- Parandab vabaühenduste töötajate oskusi
- Pakub lisa piiratud vahenditele
- Aitab töö ära teha
- Soodustab pikemaajaliste partnersuhete moodustumist ettevõtetega
- Annab panuse majanduslikku ja sotsiaalsesse taasloomist
- Võimaldab mõjutada ettevõtete kultuuri kujundamist

www.vabatahtlikud.ee

3.7. Töötajate tootlikkuse parandamine

Üks vastutustundliku ettevõtluse põhimõtteid on teha keskkonnakaitse või sotsiaalvaldkonnas rohkem kui õigusaktides sätestatud miinimumnõuded nõuavad. Vabatahtlik elurikkuse valdkonnaga tegelemine ei ole ettevõtte jaoks pelgalt isetu heategevuslik tegevus, vaid see toob ka ettevõttele tagasi mitmesugust kasu.

Vastutustundlikud ettevõtted meelitavad ligi rohkem häid motiveeritud töötajaid. Paljud inimesed ja eelkõige tänased tööjõuturule sisenejad eelistavad töötada pigem vastutustundlikes, keskkonna- ja sotsiaalvaldkonnast hoolivates ettevõtetes, mille suhtes nad tunnevad, et ettevõtte mõjutab maailma positiivselt. Nähtavalt loodushoiu teemadega tegelemine aitab parandada ettevõtte tööjõu kvaliteeti ja tootlikkust ning parandada ettevõtte kuvandit. Näiteks Shell on avaldanud seeria reklaamklippidest, kus ettevõtte noored ja kompetentsed insenerid jt töötajad räägivad kirglikult ettevõtte jätkusuutliku arengu ja loodushoiu poliitikast. Sellist tüüpi reklaamid on mõeldud mitte ainult klientidele vaid ka tulevastele töötajatele.

Personal

Ettevõtte äritegevuse tulemuslikkus sõltub suuresti selle töötajate motiveeritusest. Töötajad on võtmeisikud, kes võtavad vastu igapäevaseid otsuseid ning viivad ellu ettevõtte poliitikaid. Ka ettevõtte keskkonnajuhtimine saab edukas olla juhul, kui selle töötajad näevad loodust säästvate tegevuste vajalikkust. Töötajate koolitamine ning vabatahtlikku tegevusse kaasamine on oluline ressurss elurikkuse kaitse tagamisel.

Positiivne näide:

Elektroonikatootja Fujitsu on kompenseerinud oma süsiniku jalajälge vabatahtliku metsaistutusega, mis lisaks kasvuhoonegaaside vähendamisele loob uusi elupaiku. Ettevõtte töötajad Aasias on panustanud puude istutamisse nii Tais, Malaisias kui ka Vietnaxis. Tänapäevaks on istutatud 1.8 miljonit puud 670 ha maale. Ettevõtte on vähendanud oma negatiivset mõju looduskeskkonnale ka tootearenduses. Rohelise IT valdkonna auhinnatseremoonial võitis Fujitsu aasta riistvara auhinna 2012 (<http://www.greenitawards.com/>). Ettevõtte keskkonnaraport on tutvumiseks kättesaadav järgmisel aadressil: <http://www.fujitsu.com/global/about/environment/>

Mitmel pool on saanud tavaliseks koostöölepete sõlmimine ettevõtte ja keskkonnaühenduse vahel, et viimased aitaksid parandada töötajate keskkonna- ja loodusteadlikkust. Näiteks kaevandusettevõtte Rio Tinto teeb koostööd *Earthwatch Institute*'ga elurikkuse strateegia väljatöötamisel ja koos personaliga looduskaitseliste tööde elluviimisel. Paljud ettevõtted on avastanud, et kui nad on asunud koos oma töötajatega vähendama ettevõtte ökoloogilist jalajälge, siis suureneb töötajate lojaalsus ja töö käigus saadakse töötajatelt palju kasulikke ideid, mida saab kasutada ettevõtte hüvanguks.

Bioloogilise mitmekesisusega seotud teemad, riskid ja võimalused on ettevõtetes erinevad ning sõltuvad sellest, mida, kuidas, kus ja kellele ettevõtte toodab. Keskse osa ettevõtte vastutustundliku käitumise või jätkusuutliku arengu programmist peaksid moodustama kolm eesmärki – loodushoid, elurikkuse jätkusuutlik kasutamine ja elurikkusest saadud hüvede võrdne jagamine. Neid eesmärke on võimalik hõlpsasti siduda ettevõtte äristrateegia ja igapäevase tegevusega. Nõndaviisi saab ettevõtte vähendada elurikkusest tulenevaid riske ja kasutada paremini ära võimalusi. Vastutustundlike ettevõtete jaoks on tegemist „kõik-võidavad“ olukorraga, kuna tegevusparadigma muutumine edendab nii loodushoidu kui ettevõtte äritegevust.

Kokkuvõtlikult: olgu ettevõtte vastutustundlik keskkonna- või sotsiaalvaldkonnas, sellega kaasnevad võimalused ja kasutegurid väärivad kahtlemata kaalumist:

- paranenud maine ja turupositsioon kogukonnas
- suurem teadlikkus ettevõtte heast nimest ning kaubamärgist
- klientide lojaalsuse kasv
- ressursi efektiivsem juhtimine, kulude vähendamine
- konkurentsieelis töötajate leidmisel ning hoidmisel
- töötajate motivatsiooni ja lojaalsuse tõus ning ka suurem töötootlikkus
- uute ärivõimaluste loomine ja kasutamine
- riskide maandamine
- madalam barjäär ettevõttele oluliste võtmeisikute, ametnike ning juhtidega kogukonnas
- hea tahte reserv kogukonnas, mis võib kriisiolukordades või suuremate makromajanduslike muutuste korral kasulik olla
- ühiskonna ja valitsuse poolehoidu võitmine
- innovatsiooni kasv

4. Kuidas siduda elurikkus ettevõtte poliitikasse?

Kõik edukalt toimivad ettevõtted sõltuvad suuremal või vähemal määral looduse poolt pakutavatest hüvedest. Oma tegevusest tulenevate mõjude kaardistamise ja mõõtmisega on ettevõtetel võimalus säilitada ettevõtluseks ja elurikkusele sobilik keskkond ning parandada ettevõtte kasumlikkust ja loodushoiuga seotud tegevuse tulemuslikkust. Selleks tuleb asuda integreerima keskkonnaaspekte ettevõtte juhtimisega seotud valdkondadesse. Eesmärgid ja muud elurikkusega seotud sihttasemed saab lülitada äririski hindamisse ja tarneahela haldamisse aga ka raamatupidamisse, auditeerimisse ja aruandlusesse. Bioloogilise mitmekesisuse kaitse, nagu mitmete teistegi keskkonnaaspektide kaasamine ettevõtte tegevusmudelisse võimaldab järjepideval tegutsemisel vältida negatiivset mõju liikidele ja nende elupaikadele, olenemata ettevõtte tegevusvaldkonnast.

4.1. Üldpõhimõtted

Elurikkuse ja loodushoiu tihedamaks sidumiseks ettevõtte tegevusega tasuks jälgida järgmisi soovitusi.

1. Saavuta juhtkonnapoolne nõusolek. Juhtkonnas ja ettevõtte sees peab olema selge arusaam, milline on ettevõtte seos elurikkusega. Samuti peab juhtkonnal olema veendumus, et elurikkuse kaitse ja ettevõtte eesmärgid on sümbioosis ning et loodushoid ongi see, mida ettevõtte oma keskkonnapoliitikaga tahab saavutada.
2. Tee kindlaks, kuidas mõjutab elurikkus ja pakutavad ökosüsteemiteenused ettevõtte äritegevust.
3. Tööta välja ettevõtte keskkonnapoliitika ning avalikusta see ettevõtte kodulehel. Suhtle huvipooltega ja võta poliitika koostamisel nende arvamused arvesse.
4. Tee kindlaks ettevõtte tegevusest tulenevad mõjud. Kaasa keskkonnamõjude määratlemise ja hindamise protsessi eksperdid ning vajadusel tee koostööd teadusasutuste ja keskkonnaorganisatsioonidega.
 - Märgi ära ettevõtte territooriumile jäävad ja läheduses paiknevad kaitsealad või muud tundlikud alad;
 - märgi ära teostatud ja teoksil olevad looduskaitse tegevused;
 - vaata läbi ettevõtte tegevused ning määra otsesed ja kaudsed mõjud elurikkusele;

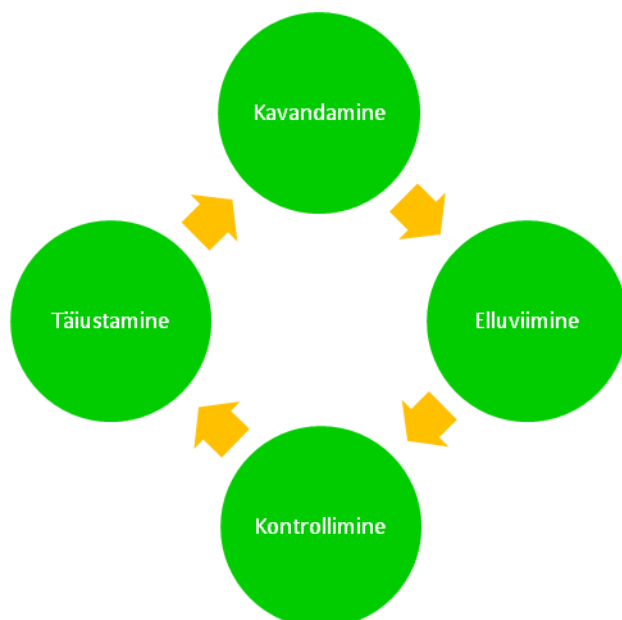
- tee kindlaks, kas ettevõtte tegevus vastab keskkonnavalastele õigusaktidele ning vastasel juhul vii tegevused vastavusse;
 - kogu oma ettevõtte töötajatelt ja koostööpartneritelt informatsiooni elurikkuse olukorra ja kaitse kohta;
 - Järjesta ettevõtte mõjud tähtsuse järgi.
5. Koosta ettevõtte elurikkuse tegevuskava, soovitavalt teadusasutuste või keskkonnaühendustega koostöös. Kindlasti peab elurikkuse tegevuskava koostamisel ja elluviimisel osalema juhatus, kes peab selgitama aktsionäridele, tarnijatele, klientidele ja avalikkusele, miks on elurikkuse ettevõttele oluline teema. Tegevuskava peaks käsitlema tegevusi ettevõtte maavaldustes ja objektidel kui ka väljaspool oma territooriumi (kogukonnas).
 6. Jälgi korrapäraselt elurikkuse tegevuskava täideviimist, eesmärkide täitmist ning seira neid indikaatoreid. Kasuta kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid näitajaid elurikkuse kaitse olukorra hindamiseks.
 7. Koosta regulaarselt ettevõtte keskkonnaport ja teavita tulemustest avalikult.
 8. Võimalusel juuruta ettevõttes keskkonajuhtimissüsteem ning integreeri sellega elurikkuse tegevuskava. Oluline on siinjuures eristada olulised aspektid ja tegeleda just nendega.
 9. Kaasa oma ettevõtte elurikkuse tegevuskava elluviimisesse aktsionärid, töötajad, tarnijad, kliendid, kohalikud kogukonnad ja omavalitsused.

Kui ettevõtte juhtkonna tasandil on mõistetud elurikkuse olulisust ja ettevõtte jaoks avanevaid võimalusi, saab asuda kavandama edasise tegevusi. Elurikkuse kaitse peaks olema osa ettevõtte jätkusuutliku arengu või sotsiaalse vastutustundlikkuse poliitikast, keskkonajuhtimissüsteemist (näiteks EMAS) või mõnest muust juhtimissüsteemist. Kuna mitte igal ettevõttel pole sertifitseeritud juhtimissüsteemi, tuleks järgida head tava, mis on ka nende juhtimissüsteemide aluseks.

4.2. Elurikkuse kaitse integreerimine keskkonajuhtimissüsteemi

Elurikkuse kaitse efektiivsemaks korraldamiseks ning oma tegevuse tulemuslikkusest teavitamiseks peaks ettevõtte kaaluma bioloogilise mitmekesisuse integreerimist keskkonajuhtimissüsteemi. Tuntumad keskkonajuhtimissüsteemid on Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni (ISO) välja töötatud standard ISO 14001 ning Euroopa Liidu keskkonajuhtimise ja -auditeerimise skeem (*Eco-Management and Audit Scheme*) EMAS. Kõikide juhtimissüsteemide ülesehitus sisaldab üldjuhul ühiseid

põhielemente, mis on omased süsteemsele juhtimisele. Nii on ka keskkonnajuhtimise aluseks nn Demingi ringi mudel, mis toetab süstemaatilist lähenemisviisi tegevuste ja protsesside pideval parandamisel ja meetmete rakendamisel (joonis 1).

Joonis 1. Keskkonnajuhtimissüsteemide aluseks olev Demingi ringi mudel (SEI Tallinn, 2011).

Keskkonnajuhtimissüsteem tugineb seega neljale põhielemendile ehk etapile.

- **Kavandamine** – kavandamise etapis selgitatakse välja organisatsiooni keskkonnategevuse tase (olulisemad keskkonnaaspektid ja -mõjud), koostatakse keskkonnapoliitika, seatakse keskkonnaeesmärgid ja -ülesanded ning töötatakse välja keskkonnategevuskava nende elluviimiseks.
- **Elluviimine** – elluviimise etapis tehakse kavandatud tegevused teoks. Eesmärkideni jõudmiseks rakendatakse kavandatud meetmed, koostatakse vajalikud süsteemi- ja toimimisprotseduurid ning -juhendid.
- **Kontrollimine** – kontrollimise etapis hinnatakse oma keskkonnategevuse tulemuslikkust – kas rakendatud süsteem toimib vastavalt kavandatule ning kas seda on korralikult ellu viidud ja toimivana hoitud? Selleks viiakse läbi regulaarseid hindamisi (siseauditid) ning mõõdetakse ja seiratakse perioodiliselt määratletud indikaatoreid ja näitajaid.
- **Korrigeerimine ja täiustamine** – selles etapis korrigeeritakse vajaduse korral tegevusi ja kõrvaldatakse kontrolli käigus ilmnenu puudusi. Vajalikud täiustused süsteemis ja toimingutes tagab perioodiline juhtkonnapoolne ülevaatus.

Keskkonnajuhtimissüsteemi kasutatakse edukalt kulude kokkuhoidmise vahendina, mis lisaks avab ka muid võimalusi. Juhtimissüsteemi rakendavad ettevõtted võivad edukalt vähendada oma jäätmeteket ja energiatarbimist, kasutada efektiivsemalt ära jääkmaterjali ning minimeerida ja leevendada õnnetustest, avariidest ja hädaolukordadest tulenevat mõju. Bioloogilise mitmekesisuse kaitse aspekt on samas veidi erinev – see on võimalus kaitsta loodust ja seeläbi jätkusuutlikumalt pikema perioodi kestel hallata ja kasutada oma ressursse.

Kahest keskkonnajuhtimissüsteemist sobiks elurikkuse kaitseks ilmselt paremini EMAS, mille täiendatud versioon (EMAS III) tuli välja 2010. aastal. Lisaks mõningatele teistele muudatustele kehtestati kindlad indikaatorid (sh bioloogiline mitmekesisus), mida süsteemi rakendav ettevõtte peab kasutama oma keskkonnanaruannet koostades, kuna need seostuvad ettevõtte otseste keskkonnaaspektidega (mõjudega). Kuus põhilist indikaatorit, mida ettevõtte keskkonnanaruanne peab kajastama, on:

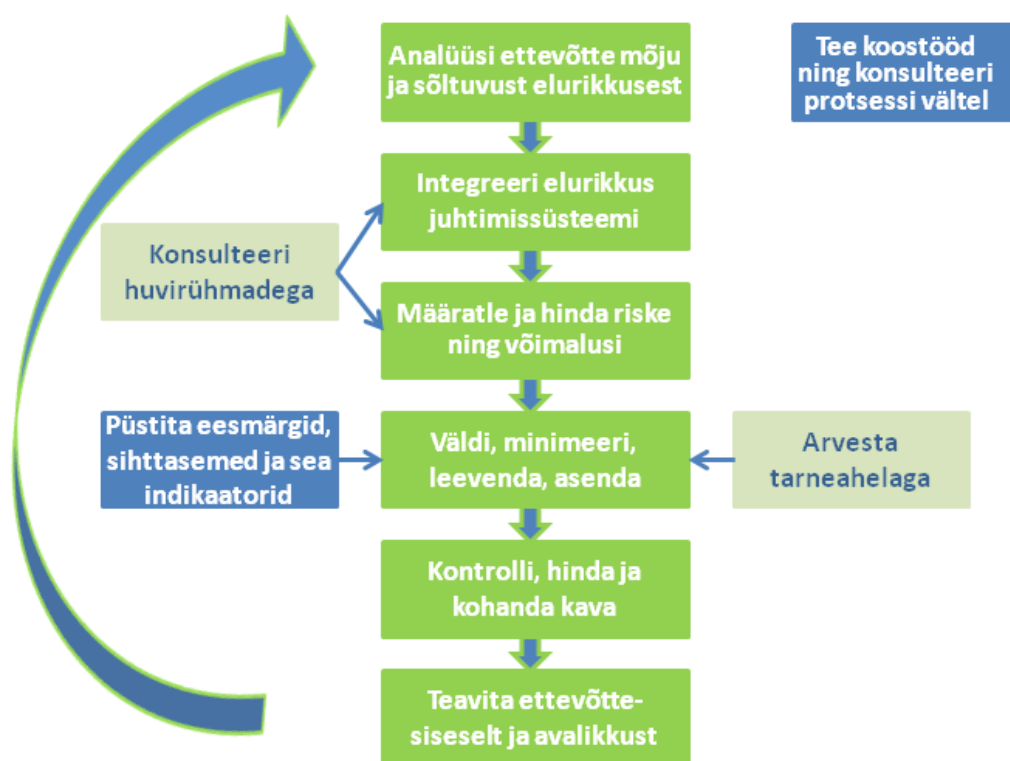
- energiakasutuse efektiivsus: *aastane energiakasutus ja taastuvenergia osakaal*;
- materjali kasutuse efektiivsus: *aastased materjalivood*;
- vesi: *aastane veetarve*;
- jäätmed: *aastane jäätmete teke (sh ohtlikud jäätmed)*;
- bioloogiline mitmekesisus: *maakasutus*;
- emissioon: *aastane kasvuhoonegaaside emissioon ja aastane emissioon välisõhku*

Ettevõtte võib loobuda indikaatori kajastamisest oma keskkonnanaruandes, juhul kui see pole asjakohane, kuid vastaval juhul tuleb loobumist põhjendada. Ettevõtte võib ka kasutada lisaindikaatoreid.

Eelkirjeldatud nelja-etapilist mudelit on mõistlik järgida ka siis, kui ettevõttel pole soovi keskkonnajuhtimissüsteemi sertifikaati taotleda. Mudeli kasutamine aitab siduda bioloogilise mitmekesisuse kaitse ettevõtte strateegilistesse eesmärkidesse ning aitab ettevõttel süsteemselt läbi viia looduskaitselisi tegevusi.

4.3. Elurikkuse sidumine ettevõtte poliitikasse

Idealis peaksid ettevõtte bioloogilise mitmekesisuse eesmärgid olema seotud ettevõtte äristrateegiaga ning tugevdama ja parendama ettevõtte olemasolevaid protseduure ja tegevusi, kuid elurikkuse põhimõtted võivad olla väljendatud ka eraldiseisvas dokumendis. Eduka elurikkuse strateegia või tegevuskava aluseks on teatud protseduuride ja etappide läbimine (joonis 2), mida tutvustatakse alljärgnevalt.

Joonis 2. Etapid elurikkuse sidumiseks ettevõtte poliitikasse (CBBC, 2010).

4.3.1. Etapp 1: kavandamine

Kavandamise etapis tuleks ettevõttel määratleda need tegevused, mis mõjutavad bioloogilist mitmekesisust ning püstitada elurikkuse kaitsega seotud eesmärgid. Edasiste tegevuste planeerimiseks tuleks piiritleda ka mõjude ulatus - lokaalne, regionaalne või rahvusvaheline. Ettevõttel tuleks lähtuda nendest mõjudest, mille üle neil on kontroll ja mida nad saavad mõjutada. Elurikkuse tegevuskava

peaksid koostama ennekõike selliste äri sektorite ettevõtted, kellel on suur, mitmekülgne ja otsene mõju elusloodusele. Kavandamise etapis on väga oluline määrata ka planeeritud tegevuste korraldamise eest vastutavad isikud.

4.3.1.1. Ettevõtte tegevustest, teenustest ja toodetest tuleneva olulise keskkonnamõju välja selgitamine

Kuivõrd iga ettevõtte äritegevus mõjutab looduskeskkonda omal moel, saab ka iga ettevõtte tegevusvaldkonnast olenemata vähendada oma tegevuse negatiivseid mõjusid. Näiteks kalanduses, põllumajanduses, kaevanduses ja rasketööstuses tegutsevatel ettevõtetel on otsesed negatiivsed mõjud bioloogilisele mitmekesisusele väga suured. Samas tuleb meeles pidada, et kaudseid mõjusid ei tohi sugugi alahinnata. Transpordiettevõtte, kelle sõidukid emiteerivad kasvuhoonegaase, aitavad kaasa kliimamuutusele ja seega teatud elupaikade ja ökosüsteemide hävimisele. Kaubalaevad võivad oma ballastveega tuua kaasa invasiivseid võõrliike kaugetest maadest, kes võivad kohalikele liikidele mõjuda laastavalt. Finants- ja riigisektor võivad laenude ja hangetega toetada hoopiski ettevõtlust, mis pole jätkusuutlik, vaid on keskkonda saastav. Seega mõjutavad lisaks metsalangetajatele loodust ka pankurid ning olenevalt tegevusalast on need mõjud väga mitmekihilised.

Liike, elupaiku, kooslusi ja ökosüsteeme võivad mõjutada järgmised asjaolud:

- a) Ettevõtte asukoht
- b) Toormaterjal ja tarneahel
- c) Toode/teenus, ettevõtte ressursi- ja energiamahukus
- d) Transport ja logistika
- e) Personal

Kuna äritegevuse ja bioloogilise mitmekesisuse vaheliste seoste kindlakstegemine ei pruugi olla ilmne, on selles etapis soovitatav teha koostööd keskkonnaühenduste või teadusasutustega. Järgnevad kolm sammu on abiks ettevõtetele esmase mõju väljaselgitamiseks:

- Koosta esmane elurikkuse hinnang kasutades avalikke andmebaase, et saada ülevaade tootmispiirkonnas elutsevatest liikidest, nende elupaikadest ja nende ohustatusest.
- Hinda, kuivõrd oluline või vajalik on tootmispiirkonnas elutsev liik, kooslus või ökosüsteem äritegevusele.

- Hinda, millises ulatuses kahjustab ettevõtte tegevus liike ja elupaiku.

Asukoht

Tehase, kontori või kaevanduse rajamine ning ka parklate ja teede ehitamine vähendavad ja killustavad elupaiku. Kui näiteks märgala asub ettevõtte poolt laiendataval territooriumil ning see kuivendatakse, hävivad olulised veekogust sõltuvad ökosüsteemid. Samal ajal vabanevad soo kuivendamisel olulised kasvuhoonegaasid - metaan ja süsinikdioksiid. Märgalade kui oluliste puhta vee talletajate ja veerežiimi reguleerijate kadumine suurendab ka üleujutuste ohtu. Seega kui elupaikade häirimist ei ole võimalik ära hoida, tuleb kaotatu kompenseerida. Ettevõtte töötajad võivad käia metsaistutustalgutel, toetada looduskaitseprojekte või rajada rohealasi ettevõtte territooriumile.

Positiivne näide:

Mitsui Sumitomo Insurance on Tokyo kesklinnas asuv kindlustusettevõtte, kelle keskkonnapoliitika üheks osaks on elurikkuse säilitamine. Ettevõtte on rajanud oma peakontori katusele haljasala. Kokku üle 5000m² suurune ala pakub turvalist elu ja peatumispaika lindudele ja putukatele. Ka töötajad leiavad sealt linnamürast vahedust. Ettevõtte lubas inimestel oma haljaskatusele rajada köögiviljaaiaid ning viis läbi keskkonnavalade loenguid linnaelanikele. Samuti toetatakse kohalikku linnaklubi, kes seirab seal peatuvaid linnuliike. Ettevõtte rohealadest ja katusest on saanud linna oas.

<http://www.ms-ins.com/english/company/sustainability/environment/index.html>

Ettevõtte tegevusvaldkonnad või osakonnad võivad avaldada liikide elutegevusele väga erisuguseid mõjusid. Ettevõtte asukoht võib killustada elupaiku ning takistada liikide rännet. Äritegevuseks vajaminev maa-ala ning tootmis- või kontorihooned võiksid küll pakkuda mitmesuguseid võimalusi pesakohtadeks, kuid sageli on see suurepärane ja odav võimalus jäetud kasutamata ning muru- ja asfaltplatside eelistamine põõsa- ja puurindele ei võimalda taime- ja loomaliikidel ettevõtte territooriumi kasutada. Tootmisteggevusega võivad kaasneda emissioonid vette või õhku, mis rikuvad elupaiku. Samuti levivad nii mere- kui maismaatranspordiga taime- ja loomahaigused ning liigid.

Toode

Olenevalt toote või teenuse disainist, on sellel kas suurem või väiksem mõju bioloogilisele mitmekesisusele ja elupaikadele. Negatiivseid mõjusid saab vähendada mitmel viisil, näiteks kasutada korduvkasutatavaid materjale, kasutada materjale, mis on ümbertöödeldavad, suurendada toote eluiga, vähendada toote ressursikasutust, võimaldada toodet ositi parandada. Näiteks on mitmel pool hakatud kasutama pesupulbrites fosfori asendajaid, et vähendada fosforist põhjustatud veekogude eutrofeerumise ulatust.

Positiivne näide

Ruka ja Pyhä suusakeskused olid esimesed Soomes, kes läksid 100% üle taastuvenergia kasutusele. Keskus saab oma elektrienergia hüdroelektrijaamast ning ka kaukkütte tuleb taastuvatest allikatest. Alates 2011 aasta oktoobrist on Pyhä suusakeskus esimene süsinikuneutraalne keskus Skandinaavias, kus puhkemajade ja seadmete kasutuse käigus ei kasutata fossiilseid kütuseid ega tekitata koha peal kasvuhoonegaase. Ettevõtte on vähendanud oma süsiniku jalajälge alates 2008 aastast 80%. Aastaks 2020 on eesmärk jõuda null süsinikdioksiidi emissioonini kogu keskuse töös. Nende kahe ettevõtte pakutav teenus on keskkonnasõbralikum ja seega ka elurikkust hoidev.

Allikas:

<http://ski.ruka.fi/frontpage/?id=158>

Tooraine ja tarneahel

Ettevõtte mõjutab elupaikade kvaliteeti sisseostetud tooraine, toodete ja teenuste kaudu. Keskkonnaküsimustele tähelepanu mitte osutava koostööpartneri eelistamine soosib elupaikade hävimist. Tarneahela ülevaatamine ja juhtimine on üks olulisemaid punkte reguleerimaks ettevõtte mõju elurikkusele. Nende mõjude ohjamiseks tuleb teha koostööd tooraine varustajatega, kes tegutsevad väljaspool ettevõtte juhtimist, mistõttu võib koostööpartnerite mõjutamine olla üks keerukamaid ülesandeid. Keskkonnaalase tegevuse poolest tunnustatud ettevõtted otsivad siinkohal varustajad, kes omavad akrediteeritud keskkonnamärgist või juhtimissüsteemi, tõendades nii oma jätkusuutlikku tegevust. Nii saab vajadusel tellida oma väljaanded trükikojast, kus kasutatakse ökomärgisega paberit ja keskkonnasõbralikumaid trükitähte.

Positiivne näide:

Kinnarps on üks Euroopa suurimaid kontorimööbli tootjaid, kes kasutab oma tootangus FSC märgisega puitu. FSC sertifitseeritud metsamajandajad üle kogu maailma on kokku leppinud, et metsade majandamisel kaitstakse bioloogilist mitmekesisust ja sellega seotud väärtusi, veeressursse, muldi ning unikaalseid majandamise suhteid tundlike ökosüsteemide ja maastike, säilitades sellega metsa ökoloogilisi funktsioone ja terviklikkust. Hiljuti varustas ettevõtte oma mööbliga uue IUCN peakontori Šveitsis, luues sellega ühe „rohelisema“ kontori Euroopas.

<http://www.kinnarps.com/en/International/Environment/Policies/>

Pilt:

http://www.kinnarps.com/en/Russia/NewsPress/PressReleases/-news-items-/Kinnarps_supports_FSC_in_Russia/

See, kui olulisena hinnatakse äritegevusest tulenevate mõjude suurust, ei sõltu pelgalt mõjutatud liikide arvust. Tulenevalt ettevõtte tegevusvaldkonnast võib mõju hindamine sõltuda hindamise perioodist, ettevõtte varasematest tegevustest või tegemata jätmistest ning paljudest teistest faktoritest, nagu

- a) senisest ja ka tulevikus rakendatavast seadusandlusest;
- b) ettevõtte poolt seatud eesmärkidest;
- c) avalikust huvist ettevõtte keskkonnamõjude kohta, sh pahameelest meedias ja kohalikus kogukonnas;
- d) ettevõtte asukohast, näiteks elamurajooni, kaitseala või nitraaditundliku ala lähedusest;
- e) energiakasutusest ja tooraine maksumusest, jäätmete kõrvaldamise ja õhuemissioonide puhastamise kuludest.

Tihti on suurematel ettevõtetel mitu tootmisala või muud territooriumi, mis asuvad üksteisest üsna kaugel. Esmases elurikkuse hindamise ülevaates peaks olema kaasatud kogu territoorium, seejärel tuleks alasid hinnata vastavalt nende suhtelisele elurikkuse potentsiaalile. Elurikkamate alade kohta tuleks hiljem koostada üksikasjalikum elurikkuse tegevuskava, ülejäänute kohta on soovitatav välja tuua

üldisemad kaitsekorralduslikud juhised. Eelkõige on ettevõtetele olulised need liigid, kelle tegevust otseselt mõjutatakse. Näiteks kalade või kahepaiksete kudemisalad, rändlindude pesitsuspaigad või rändekoridorid, tolmeldajarikkad niidukooslused jpm. Arvestama peab sellegagi, kas mõjutatavad liigid on ohustatud ja milline on nende rohkus.

4.3.1.2. Potentsiaalsete riskide ja võimaluste hindamine

Teades ettevõtte mõjusid bioloogilisele mitmekesisusele ja viimase mõjusid ettevõttele, saab hinnata oma tegevusega kaasnevaid riske, võimalusi ning potentsiaalset kasu. Riskid ja võimalused võivad sageli olla vastuolulised ja mitmekihilised ning isegi riskihindamise tegemata jätmise riske tuleks adekvaatselt käsitleda. Arvestada tuleks muuhulgas tegevuse, seadusandluse ja regulatsioonide, maine, turu ja rahastamisega seotud riske, võimalusi ja kasusid ning mõistlikkuse piires tuleks arvesse võtta ka neid, mis võivad avalduda teiste ettevõttega mitteseotud osapoolte (näiteks ülesvoolu asuva tehase) poolt. Näiteks tuleb hinnata, kas ettevõttel on põhjalik ülevaade oma tegevuse vastavusest keskkonnavalastele õigusaktidele ja nõuetele (nt keskkonnalaad) ning kas ettevõtet võivad ohustada trahvid, saastetasude suuruse muutus. Samuti tuleb analüüsida võimalusi, kuidas vähendada äritegevusest tulenevat koormust looduskeskkonnale ja millist kasu eeskujulik käitumine võib anda kogukonna ja lubade andja silmis.

4.3.1.3. Indikaatorite ning mõõdetavate eesmärkide väljaselgitamine

Selleks, et oleks võimalik analüüsida või mõõta muutusi liigirikkuses või elupaikade seisundis, on oluline paika panna vastavad indikaatorid. Hästi läbimõeldud ja korraldatud süsteem võimaldab saada parema ja terviklikuma pildi ettevõtte tegevuse tulemuslikkusest ning aitab hiljem täpsustada seatud eesmärgid ja tõhustada tegevust. Ettevõtte tegevuse mõjude hindamine ning nende avalikustamine annab juurde uusi teadmisi, kuid suurendab ühtlasi ettevõtte tegevuse läbipaistvust ning kindlust ettevõtte tegevuse kohta. Indikaatorid tuleb seada esmajärjekorras olulisimatele elurikkusele avalduvatele või elurikkusest tulenevatele mõjudele. Kuigi indikaatorid võivad varieeruda olevalt ettevõtte tegevusalast ning suuruselt, peaksid need siiski järgima nn SMART põhimõtteid:

- a) konkreetne (*specific*)
- b) mõõdetav (*measurable*)
- c) saavutatav (*achievable*)
- d) asjakohane (*relevant*)
- e) õigeaegne (*timely*)

Seatud indikaatoreid võib olla mitmeid erinevaid, need võivad olla ka mittebioloogilised ning seotud hoopis ettevõttes toimuvate protsessidega. Näiteks personali suutlikkus panna bioloogilise mitmekesisusega seotud info kodulehele üles või avaldada keskkonnakaitset puudutav raport või teabeleht. Indikaatoreid valides tuleb meeles pidada, et mõõdetava objekti kohta käiva ajaloolise info kogumine on samuti oluline, et oleks võimalik kindlaks teha nn baastase. Paraku võivad andmed olla lünklikud, halvasti kättesaadavad või üldse puududa. Teinekord võivad kättesaadavaks osutuda andmed lähedal asuva samalaadse ökosüsteemi kohta, mida saab siis referentsalana kasutada. Indikaatorite väljatöötamine võib olla aja- ja ressursimahukas, kuid need on siiski vajalikud süsteemseks tegutsemiseks. Soovitav on seejuures koostööd teha kohalike keskkonnaühendustega.

Head elurikkuse indikaatorid vastavad järgmistele tunnustele:

- lihtsad ning seostatavad millegagi, millest inimesed aru saavad;
- dünaamilised ning tundlikud toimuvate muutustete suhtes;
- võimalised kirjeldama nii negatiivseid kui positiivseid suundumusi;
- tundlikud inimõju suhtes, et oleks võimalik mõõta inimõjust tulenevaid muutusi;
- sobilikud sellele piirkonnale, kus mõju tahetakse hinnata (lokaalsed, regionaalsed või globaalsed indikaatorid);
- loodud läbi arutelu huvirühmadega.

4.3.1.4. Bioloogilise mitmekesisuse kaitse tegevuskava koostamine

Kui ettevõtte on teinud kindlaks äritegevusest tulenevad mõjud elustikule ning määranud oma mõjude hindamiseks indikaatorid, tuleks kõike eelnevat arvesse võttes koostada elurikkuse tegevuskava. Tegevuskavas kirjeldatakse samme, kuidas ettevõtte hoiab ja kaitseb loodust ning seatakse realistlikud eesmärgid ja tegevused elurikkuse kaitseks. Tegevuskava peaks olema paindlik ning võtma arvesse ettevõtte mõjusid. Elurikkuse kaitsega seotud eesmärgi võib olla mitmesuguseid sõltuvalt ettevõttest, alast ja kontekstist, näiteks:

- a) vähendada ettevõtte tegevusest tulenevat negatiivset mõju elurikkusele;
- b) tagada elurikkuse poolt pakutavate kaupade ja teenuste kvaliteedi säilimine;
- c) parandada elurikkuse seisundit teatud alal;
- d) säilitada olemasolev olukord ning tagada elurikkuse olukorra stabiliseerumine;

- e) mõjutada tarnijaid ja tarbijaid loodussõbralikumalt käituma;
- f) tõsta oma klientide loodusteadlikkust.

Ettevõtte tuleb läbi mõelda, millisel tasandil ja osakonnal on mõistlik eesmärgke täitma asuda. Fikseerida tuleks osakonnad, keda kaasata tegevuskava elluviimisse ning valida vastutav isik osakonna sees. Näiteks tarbijate ja klientide harimisega on ilmselt enim seotud turundusosakond. Kui eesmärgiks on ettevõtte süsiniku jalajälje kompenseerimine, siis on tasub korraldada kogu kollektiiviga (ja miks mitte partnerite ja klientidega!) iga-aastaseid metsaistutustalguid. Kontoriettevõtted, kelle tegevuse mõju elurikkusele on kaudsem, saaksid oma tegevuskavas põhitähelepanu pöörata töötajate, klientide ja avalikkuse loodusteadlikkuse tõstmisele, aga ka spetsiifiliste loodus- ja keskkonnakaitseliste projektide toetamisele.

Ettevõttes püstitatud looduse kaitsega seotud eesmärgid peaksid olema kooskõlas riigi või kohalikul tasandil seatud looduskaitse eesmärkidega. Tegevuskava peaks olema paindlik ja käsitlema erinevaid ettevõtte asjakohaseid aspekte:

1. Hoidma ära või vähendama otseseid ja kaudseid mõjusid elurikkusele, näiteks
 - toormaterjali asendamine
 - alternatiivsete tootmisasukohtade või tehnoloogiate kaalumine
 - uuringutesse ja tehnoloogilisse innovatsiooni panustamine
 - ettevaatusabinõude tarvitusele võtmine
2. Leevendama mõjusid:
 - rikutud alade taastamine
 - ettevõttega mitteseotud looduskaitseprojektildesse investeerimine
 - planeeritud tegevuste jaoks rahastamismehhanismide väljatöötamine
 - ökosüsteemiteenuste eest maksmise põhimõtete väljatöötamine ja kasutamine
 - elurikkuse hüvituskeemide (*biodiversity offsets*) ja elurikkuse panganduse (*biodiversity banking*) ettevõttele sobivuse kaalumine
3. Partnerluse loomine:
 - koostöösuhete loomine teadusasutustega ja keskkonnaühendustega
 - ettevõtte ainuomastele elurikkuse probleemidele lahenduste väljatöötamine
 - huvirühmade teavitamine seire tulemustest

Tegevuskava ülesehitus jääb koostajate otsustada. Järgnevalt (tabel 1, tabel 2) on aga toodud kaks näidet ettevõtte elurikkuse tegevuskava struktuurist ja võimalikust sisust.

Tabel 1. Näide võimalikust elurikkuse tegevuskavast (*The Institute of Environmental Management and Assessment*, 2007 põhjal).

Olemasolev olukord	Eesmärk	Planeeritav tulemus	Tegevus	Seire
Puude varjus olev mahajäetud tiik, kus tähnikvesilik (<i>Triturus vulgaris</i>) seni veel ei elutse	Tagada tähnikvesilikule tiigis ja ettevõtte territooriumi servas soodne elukeskkond	Tähnikvesilik asub tiigis kudema	Kõrvaldada takistused (kõrge aiaalune ääre-kivi jm) tähnikvesiliku liikumisteedelt; suurendada tiigi veepindala 25% võrra	Viia igal aastal läbi tähnikvesiliku uuring.
Mosaikne võsa ja rohumaa, kus esineb urukimalase (<i>Bombus subterraneus</i>) populatsioon, mis on üks ohustatumaid kimalaseliike	Tagada urukimalase populatsiooni soodne seisund territooriumil	5-aastase perioodi vältel pole urukimalase populatsioon vähenenud	Vähendada võsa pindala 20% võrra. Külvata nurmiku muru asemele lillelillemuru meetaimedest	Urukimalase seisundi seire 5 aasta jooksul

Tabel 2. Näide võimalikust elurikkuse tegevuskavast (*Earthwatch*, 1998 põhjal)

Võimalik mõjutaja	Mõju omav tegevus	Eesmärk	Tegevus	Vastutaja	Tärmin
Kõrvalasuva jõe reostamine toitainetega	Lämmastiku ja fosfori leostumine põllult	Vähendada toitainete leostumist 50% võrra	Puhverribade rajamine veekogu ja põllu vahele; biolodu rajamine kraavisüsteemis	Põllumajandus-ettevõtte juhataja	Aastaks 2014
Elupaikade hävimine	Kaubandus- ja parklapinna laienemine	Suurendada lindude liigilist koosseisu	Pesakastide paigaldamine kaubanduskeskuse külge; 200m okaspuuheki rajamine; ronitaimede istutamine keskuse kahe välisseina külge	Haldusjuht	Kevad 2014

4.3.2. Etapp 2: elluviimine

Elluviimise etapis on vajalik tegevuskavas kirja pandud tegevused teostada. Tegevuskava edukus sõltub kindlasti töötajate informeeritusest, mistõttu on vajalik viia läbi ka koolitusi, et tõsta töötajate teadlikkust. Ettevõtte on tegevuskava täitmisel edukas vaid siis, kui kõik töötajad teavad, miks elurikkus

on ettevõttele oluline ning kui nad kõik on kaasatud seatud eesmärkide elluviimisse – viiakse läbi ühiseid üritusi ja/või panustatakse keskkonnaühendustega üheskoos vabatahtlikult loodushoidlikesse tegevustesse. Lisaks elurikkuse seisundi parandamisele aitavad sellised tegevused suurendada ettevõtte töötajate seas ühtekuuluvustunnet ja lojaalsust. Ettevõtte elurikkuse tegevuskavas kirja pandud eesmärkide saavutamiseks võib kaasata ka oma partnereid, kliente ja avalikkust.

4.3.3. Etapp 3: kontrollimine

Kontrollimise etapis kogutakse seireandmed kokku ning analüüsitakse neid. Selle eesmärk on tuvastada, kui edukalt on ettekirjutatud tegevused elluviidud ning kas ja kuidas on mõjunud see bioloogilise mitmekesisusele. Seire annab võimaluse näha oma tegevuste positiivseid tulemusi või hoopis õppida vigadest. Ettevõtted saavad teha kas vastavusseiret või mõjuseiret. Vastavusseire käigus saab üheselt selgeks, kas ettevõtte on viinud ellu kõik need tegevused, mis on eesmärgiks seatud ja lubatud ellu viia või mitte. Mõjuseire, mida kasutatakse ennekõike just ökoloogiliste näitajate seires, nii ühest vastust ei anna, vaid seiretulemusi peab oskama tõlgendada. Mõjuseire tulemuste hindamiseks ja tõlgendamiseks peab enamasti olema teada ka baasjoon või algtase, millega tulemusi võrdlema hakatakse.

Seirega seotud osapooltele ja ettevõtte töötajatele peab olema selge, kui tihti ning mis põhjusega seiret teostatakse ja kuidas saadud tulemusi kasutatakse. Huvirühmadel võib mõnikord tekkida küsimus, kuidas olla kindel, et ettevõtte elurikkuse kavas toodud tegevuste elluviimise tagajärjel tegelikult ka liikide ja nende elupaikade seisund paraneb. Sellisele küsimusele on peaaegu alati raske vastata, kuna pole olemas kindlat piiri, millest alates on bioloogilise mitmekesisuse kaitse olnud edukas. Tegevuste tulemused ja nende väärtus ettevõttele ja elurikkuse kaitsesse olenevad ettevõtte tegevusalast, suurusest ning panustamisest. Seega on siin kohal oluline ettevõtte nii teavitustöö, tegevuste monitoring kui tulemuste avalikustamine. Kui valdav enamus leiab, et ettevõtte looduskaitsealane tegevus ei ole olnud piisav ja ka eksperdid kalduvad seda seisukohta toetama, siis järgmises etapis saab algselt plaanitud korrigeerida ja täiustada.

4.3.4. Etapp 4: korrigeerimine ja täiustamine

Nagu kõik strateegilised dokumendid, tuleb ka ettevõtte elurikkuse tegevuskava perioodiliselt üle vaadata ja vajadusel täiendada. Selle töö käigus võidakse korrigeerida nii eesmärgid, indikaatoreid, seiremetoodikat kui ka muid tegevuskava osiseid. Lisaks on kasulik aeg-ajalt korraldada elurikkuse tegevuskava läbivaatamine koos huvirühmade ja keskkonnaühendustega, et ajakohastada või mugandada selles seatud eesmärgid ja konkreetseid tegevusi. Kõikidest tehtud muudatustest ettevõtte elurikkuse poliitikas tuleb avalikult, näiteks iga-aastases keskkonnanaruandes, kõikidele huvirühmadele teada anda.

4.3.5. Etapp 5: tulemustest teavitamine

Ettevõtte võib küll olla eeskujulike tulemustega loodushoiu valdkonnas, kuid sellest teavitamata jätmine vähendab tehtud töö väärtust kõigi silmis. Tarbijate ja teiste huvirühmade teadmatusse jätmine ei aita kuidagi kaasa positiivsele mainekujundusele. Oma keskkonnategevuse tulemuslikkusest saab avalikkusele teada anda aruande või teabelehe vormis ning tulemused saab kättesaadavaks teha ettevõtte kodulehel. Üldjuhul lisatakse keskkonnakaitseliste tegevuste ülevaade ettevõtte üldisema vastutustundliku ettevõtluse, tegevus- või keskkonnanaruande juurde. Juhul, kui ettevõttes on sertifitseeritud EMAS juhtimissüsteem, on keskkonnanaruande esitamine ja avalikustamine ka kohustuslik.

Enne aruande koostamist tuleb endale selgeks teha, milliseid tulemusi täpsemalt kajastada ja kes on selle aruande sihtrühm. Koostajatel tuleb läbi mõelda, milline info aruandes võiks sihtrühmale huvi pakkuda ja kui põhjalikult erinevaid teemasid tuleks käsitleda. Liiga palju detailset infot, aga ka vastupidi – liiga pealiskaudne käsitus, kahandavad olulisel määral keskkonnanaruande väärtust ja mõju. Seega tuleb koostajatel leida just see õige kompromiss, mis aitaks sõnumi kõige edukamalt sihtrühmani viia.

Rahvusvaheline näide Eestist

AS Kunda Nordic Tsement on Eestis ilmselt ainus ISO 14001 keskkonnajuhtimissüsteemiga ettevõtte, kelle üheks keskkonnaaspektiks on märgitud ka bioloogiline mitmekesisus. Põhjus seisneb ettevõtte maakasutuses (karjäärid) ja kunagise ulatusliku tolmusaaste järelmõjus piirkonna metsadele. Ettevõtte tellib regulaarselt Eesti ülikoolide teadlastelt mulla keemilise koostise ja metsade ökoloogilise seisundi ja samblike uuringuid.

Ettevõtte kuulub HeidelbergCement Groupi, kes on välja töötanud elurikkuse kaitse juhised oma kontserni hallatavatel territooriumidel. 2011. aastal sõlmis kontsern partnerluslepingu globaalse linnukaitseseühenduse Birdlife Internationaliga, et parandada veelgi elurikkuse arvestamist oma tegevuses. Kontsern korraldab oma grupi ettevõtetele konkurssi QuarryLife Award, mille eesmärk on innustada oma kontserni liikmeid panustama rohkem elurikkuse kaitsesse ja tutvustada oma saavutusi teistele.

<http://hcne-sustainability.nu/>

<http://www.quarrylifeaward.com>

5. Kuidas arvestada ökosüsteemiteenustega ettevõtte tegevuses?

5.1. *Ökosüsteemiteenused ettevõttes*

Bioloogilise mitmekesisuse vähenemine ja ökosüsteemide seisundi halvenemine võivad kujutada ohtu paljude ettevõtete tegevusele. Ökosüsteemi tugiteenuste, reguleerivate, varustus- ning kultuuriteenuste toimimisest ja kättesaadavusest võivad sõltuda ettevõtete tegevusvaldkond, sissetulek ja tegevuse perspektiivsus, aga ka imago. Kõik ettevõtted sõltuvad looduse poolt pakutavatest hüvedest.

Rahvusvahelise audiitorfirma PricewaterhouseCoopersi 2008. aasta maailma 100 suurima ettevõtte aastaaruannete analüüs näitas, et vaid 18 aruandes mainiti bioloogilist mitmekesisust või ökosüsteeme. Neist vaid kuues kajastati elurikkusele või ökosüsteemidele avalduva negatiivse mõju leevendamistegevusi ja üksnes kahes aruandes leiti, et elurikkus on ettevõtte jaoks tähtsaim strateegiline küsimus. Kuigi ökosüsteemiteenustega arvestamine pole ettevõtluses veel laialt levinud, pakub looduskaitse integreerimine ettevõtte poliitikasse märkimisväärsed võimalusi. Ettevõtted, kus ohjatakse elurikkuse vähenemisest ja ökosüsteemide seisundi halvenemisest tingitud ohte, kehtestavad üldjuhul paindlikumad ja vastupidavamad tegevusmudelid; nad oskavad kiiresti ärivõimalustest kinni haarata ja nad on suurema tõenäosusega edukamad.

Lisaks bioloogilisele mitmekesisusele ning ökosüsteemiteenuste toimimisele mõjutavad ettevõtete tegevust tarbijad. Kuigi keskkonnateadlikkuse suurendamine on üks olulisemaid tegevusi looduskaitse edendamisel, on inimesed täna tunduvalt teadlikumad kui kas või viis aastat tagasi. See tendents on põhjustanud märgatavaid muutusi tarbijate eelistustes. Üle kogu maailma nõutakse üha rohkem keskkonnahoidlikult toodetud, ökomärgistega kaupu ning eelistatakse tellida teenuseid keskkonnajuhtimissüsteeme omavatelt ettevõtetelt. See omakorda on suurendanud survet ettevõtjatele, kes peaksid vaatama üle oma tarne- ja tootmisahelad, et käia kaasas turu nõudmistega. Mõningatel juhtudel on sertifikaadi omamine ainuvõimalik viis edukalt uutele turgudele sisenda. Näiteks ökomärgist „Põhjamaade luik“, EMAS keskkonnajuhtimissüsteemi ja FSC sertifikaati omav keskkonnasõbralikke trükilahendusi pakkuv Ecoprint AS on edukalt laiendanud oma eksporti Skandinaavia turule, kuhu vastava suunitluseta pürgida oleks küllaltki keeruline. Senisest palju enam võiks hakata ettevõtete keskkonnapoliitikaga arvestama ka riigi tasandil. Keskkonnahoidlike hangete abil

on riigil ja omavalitsustel võimalik soosida ettevõtteid, kes oma tegevuses on arvesse võtnud kõik keskkonnaaspektid.

Ettevõtetes on samuti hakatud aru saama, et ökosüsteemiteenuste kadumine võib majandustegevust ja tulevikukindlust tugevasti mõjutada. Kuigi ettevõtete aastaaruannetes ökosüsteeme üldjuhul veel ei käsitleta, selgus maailma suurimate ettevõtete tegevjuhtide küsitlusest 2009. aastal, et 27% vastanuist väljendas oma muret selle üle, kuidas elurikkus võib mõjuda ettevõtte tegevusperspektiividele (PricewaterhouseCoopers, 2010b). Tegevjuhtide mure on põhjendatud, kuna ökosüsteemide jätkuv hävitamine mõjutab ettevõtteid materiaalselt – kahjustab äritegevust, halvendab ressursside kättesaadavust ning alandab kasumi suurust. Lisaks tuleb meeles pidada, et:

- ökosüsteemiteenustega arvestamine loob juurde uusi ärivõimalusi;
- kogukonnad, valitsusvälised organisatsioonid, huvirühmad, kliendid ja tarbijad on üha keskkonnateadlikumad ning arvestavad oma valikutes kaupade ning teenuste keskkonnasõbralikkusega;
- regulatiivsed nõuded karmistuvad ning saaste- ja ressursitasud suurenevad.

Loodushoidliku põllumajanduse sertifitseerimissüsteem

Suurbritannias on kasutusel loodushoidliku põllumajanduse sertifitseerimissüsteem, mille alusel antakse välja loodushoidlikkuse märk *Conservation Grade*. Märki saamiseks peab ettevõtte koostama keskkonnakava, muutma osa põllumajandusmaast looduslikuks elupaigaks, lisaks järgima mõningaid tootmisnõudeid ja pestitsiidide kasutamise piiranguid. Litsentseeritud kaubamärkide omanikud, kes kasutavad nende talunike toodangut, saavad samuti lisada oma loodushoidlikele toodetele *Conservation Grade*'i logo.

Allikas: www.conservationgrade.org

5.2. Ökosüsteemiteenused ja uued võimalused

Ettevõtte tegevusvaldkonnast sõltub, kui oluliselt ökosüsteemiteenused tema tegevust mõjutavad. Kui ökosüsteemi tugi-, varustus- ja reguleerivad teenused on valdavale osale ettevõtetest äritegevuse alustalaks, siis mõned ettevõtted on tugevalt sõltuvuses hoopis kultuuriteenustest. Näiteks ökoturism on kõige kiiremini laienev turismitööstuse sektor. 2004. aastal kasvas see turg kolm korda tempokamalt kui tööstusharu tervikuna. Maailma Turismiorganisatsiooni hinnangul suurenevad üleilmsed kulutused ökoturismile 20 % aastas, s.o kuus korda kiiremini kui tööstusharus tervikuna.

Selleks, et ettevõtted saaksid vähendada oma mõju looduseskeskkonnale, tuleks esmalt teha kindlaks nii ettevõtte mõju ökosüsteemidele kui ka äritegevuse sõltuvus looduse poolt pakutavatest hüvedest. Järgnevas tabelis (tabel 3) on antud ülevaade seostest ärisektori ja erinevate ökosüsteemiteenuste vahel.

Tabel 3. Võimalikud seosed ettevõtluse ja ökosüsteemiteenuste vahel (WBCSD, 2011).

• - suur või keskmine olulisus; ◦ - väike olulisus; „-„ – ebaoluline. Tugiteenused on arvestatud varustus-, reguleerivate ja kultuuriteenuste sees.

Ökosüsteemi-teenused	Elurikkusest sõltuvad ettevõtted (kalandus, metsandus, põllumajandus jne)		Suure "jalajäljega" ettevõtted (kaevandus, nafta- ja gaasitööstus, ehitus jne)		Tootmis- ja tööstusettevõtted (kemikaalid, tarbekaubad jne)		"Rohelised" ettevõtted (mahepõllu-majandus, ökoturism jne)		Finantsteenusid pakkuvad ettevõtted (pangad, kindlustus jne)	
	Sõltuvus	Mõju	Sõltuvus	Mõju	Sõltuvus	Mõju	Sõltuvus	Mõju	Sõltuvus	Mõju
Varustusteenused										
Toit	•	•	◦	•	•	•	•	◦	•	•
Puit, kiud	•	•	•	•	•	•	•	◦	•	•
Joogivesi	•	•	•	•	•	•	•	◦	•	•
Raviva toimega ja geneetiline materjal	•	•	◦	◦	•	•	•	◦	•	•
Reguleerivad teenused										
Kliima- ja õhukvaliteedi reguleerimine	•	•	•	•	•	•	•	◦	•	•
Vee puhastamine ja veeringe	•	•	•	•	•	•	•	◦	•	•
Tolmeldamine	•	•	-	◦	◦	◦	•	•	•	•
Ohtude reguleerimine	•	•	•	◦	•	◦	•	◦	•	•
Kultuuriteenused										
Rekreatsioon ja turism	◦	•	-	•	-	◦	•	•	•	•
Esteetilised väärtused	◦	•	-	•	-	◦	•	•	◦	•
Hingelised väärtused	◦	•	-	•	-	◦	•	•	◦	•

Ettevõtted saavad kaitsta bioloogilist mitmekesisust ja tagada ökosüsteemiteenuste säilimist. TEEB aruandes (2010b) juhitakse tähelepanu sellele, et nii nagu kliimamuutus on elavdanud CO₂-turgu ja loonud uusi ärimudeleid, pakuvad ka elurikkus ja ökosüsteemiteenused investoritele ja ettevõtjatele uusi võimalusi. Näitlikult selgitatakse, kuidas sertifitseeritud põllumajandus- ja metsasaaduste turud

võivad olla aastaks 2050 väärt vastavalt 900 ja 50 miljardit USA dollarit ning bioloogilise mitmekesisuse vabatahtliku tasandamise turg 400 miljonit USA dollarit, lisaks palju suuremale kohustusliku tasandamise turule (tabel 4).

Bioloogiline mitmekesisus kui ärivõimalus on realiseerunud kõige paremini ökoturismis, mahepõllumajanduses ja puidutööstuses, kus on kasvav nõudlus selliste toodete järele. Inspireeritud kiirest süsinikuturu arengust on esile kerkinud veel veeturg Austraalias (<http://www.nationalwatermarket.gov.au/>) ja märgalade parandamise pangandus USA-s (<http://www.epa.gov/owow/wetlands/facts/fact16.html>). Märgalade parandamise pangandus on süsteem, kus ettevõtted, kes mõjutavad oma tegevusega märgalasid, saavad pangast osta krediiti. Saadud tulu läheb märgalade, elupaikade või ojade taastamiseks, laiendamiseks või kaitsmiseks.

Tabel 4. Uued turud ökosüsteemiteenuste jaoks (TEEB, 2010b)

Turuvõimalused	Turu suurus USD/aastas		
	2008. aastal	2020. aastal	2050. aastal
Sertifitseeritud põllumajandustooted (mahetooted, <i>Conservation Grade</i>)	40 miljardit USD	210 miljardit USD	900 miljardit USD
Sertifitseeritud puidutooted (FSC, PEFC ¹)	5 miljardit USD (FSC)	15 miljardit USD	50 miljardit USD
CDM ² , VCS ³ , REDD+	21 miljardit USD (2006)	+10 miljardit USD	+10 miljardit USD
Maksmine veega seotud ökosüsteemiteenuste eest (<i>PES</i> -skeemid)	5.2 miljardit USD	6 miljardit USD	20 miljardit USD
Valitsuse toetatud maksed ökosüsteemiteenuste eest	3 miljardit USD	7 miljardit USD	15 miljardit USD
Kohustuslik elurikkuse kompenseerimine (tasanduspangandus USAs)	3.4 miljardit USD	10 miljardit USD	20 miljardit USD
Vabatahtlik elurikkuse kompenseerimine	17 miljonit USD	100 miljonit USD	400 miljonit USD

5.3. Ökosüsteemiteenuste hindamine

Ökosüsteemiteenuste kontseptsiooni arvestamine ettevõtte tegevuses on tihedalt seotud elurikkuse võimaluste ja ohtude arvesse võtmisega:

1. Tee kindlaks ettevõtte tegevuse mõju bioloogilisele mitmekesisusele ja ökosüsteemi teenustele, aga ka sõltuvus hüvedest.
2. Hinda äririske ning too välja võimalused, mis seostuvad ökosüsteemiteenustega.
3. Tööta välja asjakohased infosüsteemid ja sea SMART-eesmärgid.

¹ Programme for the Endorsement of Forest Certification <http://www.pefc.org/>

² Clean Development Mechanism <http://cdm.unfccc.int/>

³ Verified Carbon Standard <http://www.v-c-s.org/>

4. Tegutse selle nimel, et vältida, minimeerida ja leevendada riske ökosüsteemiteenustele ja elurikkusele.
5. Haara kinni uutest võimalustest, mida pakuvad kulutõhusus, uued tooted ja turud.
6. Seo bioloogilise mitmekesisuse strateegia ja meetmed laiaulatuslikumate ettevõtte sotsiaalse vastutuse algatuskavadega.
7. Tee aktiivselt koostööd teiste ettevõtetega, valitsusega, vabaühendustega ja kodanikuühiskonnaga.

Lisaks üldistele nõuannetele, kuidas ettevõtted saavad oma keskkonnatulemuslikkust parandada, on ilmunud ka esimesi juhendeid, kuidas ökosüsteemide mõju hinnata ettevõtete tasandil (*Corporate Ecosystem Valuation, CEV*). Ettevõtte ökosüsteemihindamine on protsess, mis pöörab erilist tähelepanu ökosüsteemide degradeerumise hindamisele ja hüvedele, mida ökosüsteemiteenused pakuvad, seostades need ettevõtete tegevustega ja parandades sealjuures ettevõtjate teadlikkust ja võimet teha paremaid äriotsuseid, suurendada sissetulekut, hoida kokku kulusid ja tõsta vara väärtust.

Ökosüsteemihindamine aitab ettevõtetel leida vastuseid järgmistele küsimustele:

- milline kapitali investeerimisskeem pakub parimat kombinatsiooni finantsilistest ja sotsiaalsetest tulemustest;
- milline on parim mõjude leevendamise meede, mis hoiab ära ebaproportsionaalselt suurte kulude tekke;
- milline on majanduslikult parim pikaajaline maakasutus;
- kui palju peaks finantseerima huvipoolte käitumise muutmisesse, mis omakorda aitaks kokku hoida suurte investeeringute pealt;
- millised võiksid olla potentsiaalsed sissetulekud uutelt turgudelt, mis on seotud süsiniku emissiooni, vee ja elurikkusega (WBCSD, 2011).

Ökosüsteemihindamine on küll veel uus ja pidevalt täienev metodoloogia, kuid oma paindlikkuse tasemelt võimaldab see ettevõtetel meetodit muuta ja kohandada vastavalt vajadustele. Vastavalt kirjeldatud ökosüsteemihindamise metoodikale tuleks ökosüsteemiteenuste hindamine viia läbi viies etapis.

1. Kavandamine – selles etapis tuleks määratleda hindamise ulatus, kasutades kontrollküsimusi, mis nõuavad lühivastuseid.
2. Planeerimine – kontrollküsimuste vastuste alusel koostatakse detailne plaan ökosüsteemihindamiseks, kus on kirjas, millist hindamise viisi kasutatakse, täpsustatakse ajakava, eelarve, töötajate kohustused ja vastutus vastavalt soovitud tulemustele. Plaani võib koostada ettevõttesiseselt, kuid kasuks tuleb ka väliskonsultantide kaasamine.
3. Hindamine – selles etapis viiakse läbi reaalne hindamine, mis võib olla nii kvalitatiivne, kvantitatiivne kui ka rahaline. Kuna loodusele väärtuse leidmine on juba iseenesest äärmiselt keerukas protsess, tasuks selles etapis teha kindlasti koostööd ekspertidega. Protsess koosneb 9 sammust:
 - a) Defineeri keskkonnaaspektid, mida hakatakse hindama.
 - b) Määratle keskkonnaseisundi algtase (nn 0 stsenaarium).
 - c) Tee kindlaks füüsikalis-keemilised muutused, mis tulenevad ettevõtte tegevusest.
 - d) Tee kindlaks ökosüsteemides toimuvad muutused.
 - e) Hinda mõjutatud ökosüsteemiteenuste suhtelist tähtsust – kvalitatiivne hinnang mõju suurusele (kõrge, keskmine, väike), mida võiks toetada kvantitatiivne hinnang mõju suurusest.
 - f) Kanna muutused ökosüsteemiteenustes rahalisse vääringusse kasutades sobivad meetodikat.
 - g) Identifitseeri välised ja sisesed hüved ja kulud (täpsemini: välismõjud ja organisatsioonisisened (finants)kulud).
 - h) Võrdle saadud hüvesid ja kulusi.
 - i) Vii läbi tundlikkusanalüüs (kui paljusid inimesi ökosüsteemiteenuse muutumine võib mõjutada, kui ulatuslikud mõjud võivad olla, kuidas mõjuvad muutused hindades maksevalmidusele jne)
4. Kohaldamine – eelmise etapi tulemuste teadvustamine, mis peaksid mõjutama ettevõtte sisemisi ja väliseid otsuseid. Selleks, et ettevõtte kasu (kokkuhoitud kulud, varade väärtuse tõstmine ja töötajate ning klientide teadlikkuse tõstmine vm) maksimeerida, tuleb ökosüsteemihindamine siduda ettevõtte teiste sisemiste tegutsemisviisidega: raamatupidamine, keskkonnanuhtimissüsteemid (ISO 14001, EMAS), mitme-kriteeriumi analüüs, riski hindamine, olulusringi hindamine jne. Ökosüsteemihindamise tulemuste sidumine ettevõtte väliste mõjudega tegevustega nagu keskkonnamõjude hindamine ja sotsiaal-majanduslike mõjude hindamine jne.
5. Kinnistamine – ökosüsteemihindamise tulemuste edukas rakendamine ettevõtte igapäevases tegevuses.

6. Kuidas arvestada elurikkusega ettevõtte territooriumil?

6.1. Elurikkus ettevõtte territooriumil – ohud ja võimalused

Igasuguse ehitus- ja arendustegevusega kaasneb terve rida keskkonnamõjusid, millest suur osa on negatiivsed: olenemata alal enne ehitustöid esinenud taimkatte väärtusest ja iseloomust, on objekti valmimisel ala kaetud betooni, asfaldi ja muruga. Ükski eelnimetatutest ei oma väärtust elurikkusele. Seevastu oskusliku projekteerimise ja planeerimisega saaks parandada seal töötama või elama hakkavate inimeste elukvaliteeti. Kui bioloogilisele mitmekesisusele pööratakse tähelepanu juba varajastes planeeringuetappides, siis oleks võimalik säilitada väärtuslikum osa, luua juurde uut elurikkust ja seeläbi muuta linnaruum kvaliteetsemaks.

Arendustegevusega kaasnevad ohud

- ✓ Kaetakse või hävitatakse looduslik pinnas ja muld.
- ✓ Elupaigad killustatakse.
- ✓ Elustik hävitatakse otseselt (hukkumine) või kaudselt (seoses külastuskoormuse tõusuga).
- ✓ Suurenev liikluskoormus häirib elustikku ning saastab elukeskkonda.
- ✓ Suureneb sõidukitega kokkupõrkes hukkuvate loomade arv.
- ✓ Ala hüdroloogilise režiimi muutudes, näiteks kuivendamise tõttu, võivad muutuda senised taimekooslused.
- ✓ Arenduse ehitus- ja käitusfaasis suurenevad müra-, õhu-, valgus- ja

Arendustegevuse võimalused elurikkusele

- ✓ Koostatakse ja viiakse ellu loominguilisemaid planeeringuid, kuna otsitakse uusi bioloogilist mitmekesisust toetavaid lahendusi.
- ✓ Kandepinda suurendab loodus- ja keskkonnasõbralikum disain, nagu haljaskatused, haljastatud seinad, uued veesäästu- ja veekvaliteeti tõstvad lahendused.
- ✓ Luuakse ökoloogilisi koridore.
- ✓ Rajatakse uusi täisväärtuslikke kooslusi, nagu märgalad sademevee immutamiseks ja kaitseks üleujutuste eest.
- ✓ Paraneb elanike loodusteadlikkus ja nende ligipääs loodusesse.

Eestist ei ole paraku veel võimalik tuua häid näiteid selle kohta, et arendustegevuse positiivseid mõjusid oleks suudetud nõnda ellu viia. Et elurikkuse-sõbraliku arendustegevuse puhul pole tegemist ennenägematu kontseptsiooniga, näitab kas või seegi, kuidas viimasel kümnendil on üle kogu maailma linnades aktiivset kasutust leidma hakanud loodusaianuse (*wildlife gardening*), biofiilse arhitektuuri (*biophilic architecture*), jätkusuutlike sademeveesüsteemide (*sustainable urban drainage system*) ja

elustiku disainimise (*biodiversity design*) põhimõtted. Neid põhimõtteid saab kõige edukamalt ellu viia juhul, kui sellele on mõeldud varakult, kuid ka juba olemasoleva hoonestusega elamu-, tööstus- ja ärimaadel saab elurikkuse heaks palju ära teha.

Ettevõtte elurikkuse tegevuskava koostamisel tuleb kindlasti analüüsida, mida saab ettevõtte bioloogilise mitmekesisuse heaks ära teha endale kuuluval territooriumil. Kuigi pahatihti on ettevõtete territooriumid elurikkusest võrdlemisi tühjad paigad, on võimalik elustiku disainimise võtetega muuta ettevõtete välist kuvandit märksa loodussõbralikumaks. Kasutatud meetmete edukust tuleb kahtlemata indikaatorite abil seirata, nii nagu teisigi tegevuskavas väljatoodud tegevusi.

6.2. Elurikkuse uuringud ja kaitse planeerimine ettevõtte territooriumil

Heade alusandmete olemasolu planeeringuala elustiku kohta on iga korraliku planeeringu, elurikkuse tegevuskava või mõne teise loodusväärtusi puudutava kaalutusotsuse nurgakivi. Järjepidev indikaatorliikide seire võimaldab saada teavet liikide ja koosluste seisundi kohta ettevõtte territooriumil ning peegeldab elluviidud loodussõbralike meetmete edukust. Järgnevalt on toodud 4 sammust koosnev juhiseks, et ettevõtte territooriumi või planeeritava arendusala loodusväärtused oleksid teada ja neid saaks põhjalikult arvesse võtta. Neid nelja sammu saab kasutada spikrina nii enne uue planeeringu algatamistootluse esitamist kui ka ettevõtte elurikkuse tegevuskava koostamisel.

6.2.1. Esialgne hinnang ja konsultatsioonid

Küllaltki palju informatsiooni liikide ja elupaikade esinemise kohta loodusliku ilmega arendusaladel ja teistel suurtel ettevõtte hallatavatel aladel võib looduskeskkonna uurimisega tegelevatel asutustel juba olemas olla. Sageli on aga andmed laiali ja kokku koondamata. Konsulteerimine linna, regionaalsete ja riiklike keskkonnaasutustega ning keskkonnaühendustega võib aidata välja selgitada antud alal esineva elustiku. Andmed elustiku kohta on avalikult kättesaadavad ka elektroonselt: Maa-ameti geoportaali looduskaitserakendus (X-GIS), Eesti Looduse Infosüsteem (EELIS), linnuvaatluste andmebaasis e-Elurikkus (<http://elurikkus.ut.ee>) ning Loodusvaatluste andmebaasis (LVA).

Asulates asuvad ettevõtete territooriumid on väikesed ja viidatud andmebaasides otsitav info tõenäoliselt puudub. Kindlasti ei tohiks infopuudumist tõlgendada kui loodusväärtuste puudumist alal, vaid et uuringuid pole sellel alal läbi viidud. Ettevõtte territooriumit ja lähiümbrust tundes võib esmase

ülevaate ala loodusväärtuslikkuse kohta ise teha, vastates kontrollküsimustele (tabel 5). Küsimustiku täitmine ei asenda elustiku eksperdiga konsulteerimist, kuid annab esimesed vihjed, millised võivad ala väärtused ja võimalused nende suurendamiseks olla.

Tabel 5. Esmane kontrollküsimustik ala loodusväärtuste tuvastamiseks

Jah/Ei/Ei tea	Kontrollküsimus
	Kas territoorium hõlmab rahvusvahelise, riikliku või kohaliku tähtsusega kaitstavaid alasid?
	Kas territooriumil esineb püsielupaiku või olulise tähtsusega elupaigatüüpe, kooslusi. Kus need asuvad?
	Kas alal esineb kaitsealuseid, ohustatud või vähearvukaid liike?
	Kas alal esineb kaitsealuseid või muid haruldasi kooslusi?
	Kas alal esineb vanu puid või muid olulisi looduslikke elupaiku?
	Kas alal esineb varem arendatud paiku (nüüd jäätmaad), mis on bioloogiliselt mitmekesised ja väärtuslikud?
	Kas alal leidub paiku, millel on hea potentsiaal elustiku rikastamiseks või seisundi parandamiseks?
	Kas läheduses paiknevad rohealad?
	Kas ala või selle lähedalt läbib rohekoridor?

Seejärel tuleks konsulteerida bioloogi või elustikuekspertiga, kes pärast alaga tutvumist koostab nimekirja loodusväärtustest ning määratleb neist lähtuvalt potentsiaalsed piirangud ja võimalused kavandatavale tegevusele. Piirangud võivad ilmned vaid kaitsealuste liikide elupaikade leidmisel, kuid valdavalt ei ole olemasolevate tootmis- ja kontorihoonete ning elamute lähiümbruses kaitsealuste liikide esinemine realistlik. Üldjuhul seisnebki elustiku kaitse alane tegevus ettevõtte territooriumil tavalistele mittekaitstavatele liikidele mitmekesiste elupaikade loomises.

6.2.2. Ekspertiiside läbiviimine ja mõjude prognoosimine

Elustikuekspert teeb alal inventuuri ning märgib üles alal esinevad liigid (sh tavalised liigid) ja elupaigad ning annab hinnangu, kus ja milliste meetoditega oleks võimalik piirkonna loodusväärtuslikkust tõsta. Kui tegemist on hoonestamata arendusalaga, kus on looduslikud või poollooduslikud (nt jäätmaa) kooslused, tuleb läbi viia põhjalik inventuur. Inventeerimine vähendab vaidlusi arendustegevuse hilisemates etappides ala loodusväärtuste üle ning võimaldab aegsasti teha korrektiive esialgses planeeringulahenduses. Välitööde tegemiseks tuleb mõistagi valida selleks sobivaim ajaperiood, mil loomad on aktiivsed ning taimede maapealsed osad määratavad. Näiteks haudelinnustikku tasub uurida

vaid aprillist juulini ja nahkhiirte pesitsemist puuõõnsustes või hoonetes ainult suvekuudel. Sobivad seireperioodid on toodud tabelis 6.

Tabel 6. Ekspertiiside läbiviimiseks sobivad ajad.

Uuringu objekt/ Kuu	Jaan	Veeb	Mär	Apr	Mai	Juuni	Juuli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dets
Esmane ülevaade	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Haudelinnud			(X)	X	X	X	(X)	(X)				
Läbirändel linnud	X	X	X	X	X		(X)	X	X	X	X	X
Taimestik				(X)	X	X	X	X	(X)			
Kahepaiksed, roomajad				X	X	X	(X)	(X)				
Imetajad	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Selgrootud				(X)	X	X	X	X	(X)			
Nahkhiired					X	X	X	X				

Kindlasti tuleb arvestada, et ka liigirühmasiseselt võib tekkida vajadus inventuur läbi viia mitmel korral, et saada adekvaatset ülevaadet. Näiteks jäätmaadel pesitseva kaitsealuse punaselg-õgija pesitsemist saab tihti kinnitada alles juuli teises pooles, samas kui kuldnohkadel lahkuvad pojad pesast juba mai lõpuks. Ka teiste liigirühmade puhul tuleb ekspertiiside tulemuste interpreteerimisel arvestada tööde metoodikat, ilmastikuolusid, kuupäeva ja tööde kestvust.

6.2.3. Loodusväärtuslikkuse tõstmise kavandamine ettevõtte territooriumil

Loodusväärtustest tulenevaid piiranguid ja võimalusi tuleb planeeringu või tegevuskava koostamisel arvesse võtta. Ettevõtte hoonestatud territooriumil kaitsealuseid liike reeglina ei esine, või kui esineb, siis ülivaldavalt on need sellised liigid (näiteks kimalased), kelle olemasolu ei muuda kardinaalselt ettevõtte senist käitumist, ei too tegevuspiiranguid ega lisakulutusi. Seega seisneb elustiku kaitse alane tegevus ettevõtte territooriumil üldjuhul pelgalt tavalistele mittekaitstavatele liikidele mitmekesiste elupaikade loomises. Enamasti on sellistel aladel elurikkuse suurendamise edukus väga kõrge, st lihtsate ja odavate meetoditega saab ettevõtte parandada elustiku seisundit ja kvaliteeti alal. Uuel arendusalal, eriti kui seal esineb looduslikke ja poollooduslikke elupaiku (nt jäätmaad), on liigiline mitmekesisus reeglina palju suurem ning peaaegu alati võib leida sealt tavaliste liikide kõrvalt ka kaitsealuseid taime- või loomaliike. Seepärast inventuuri tellimine on loodushoidlikult mõtlema ja käituma ettevõtte jaoks mõõdapääsmatu.

Kui inventuuri tulemustest selgub, et hoonestatud alal või uuel arendusalal puuduvad märkimisväärsed loodusväärtused, peaks ettevõtte kaaluma, mis ulatuses ollakse valmis looma uusi täiendavaid võimalusi elustiku rikastamiseks. Arendusala loodusväärtuslikkuse tõstmiseks tuleb püstitada eesmärgid, mis peavad olema asjakohased, realistlikud ja saavutatavad ehk vastama SMART-põhimõtetele.

Selleks, et kindlustada parimate võimalike meetodite kasutamine ala loodusväärtuslikkuse tõstmisel, tuleb lähtuda neljaastmelisest prioriteetide hierarhiast: rikasta, säilita, leevenda, asenda (tabel 7).

Tabel 7. Loodusväärtuste arvestamise hierarhia

Aste	Eesmärk	Selgitus
I	Rikastada olemasolevat elustikku, parendada elustiku seisundit alal	Elupaikade loomine alal sinna sobivatele liikidele (nt linnakeskkonnas koduvarblasele ja piiritajale). Põõsaste ja hekkide istutamine (lindudele, putukatele), meetaimede külvamine haljastuselemendina muruplatside asemele (tolmeldajatele) jne.
II	Säilitada olemasoleva elustiku seisund ning vältida kahjustamist	Tegevuste kavandamisel ja elluviimisel tuleb kasutada selliseid tegevusi, meetmeid, arhitektuurilisi lahendusi jms, mis aitavad praegust elustikku säilitada ja kahjustamist vältida. Näiteks parkla rajamine mitte väärtuslikule niidualale vaid looduslikult kõige vaesemale alale
III	Leevendada olemasolevale elustikule tekkivaid mõjusid	Leevendusmeetmed tuleb välja töötada siis, kui elustiku kahjustamist on võimatu vältida. Vajadusel tuleb muuta planeeritavaid tegevusi ja meetmeid, arhitektuurilisi lahendusi, kui see aitab kas või osaliselt negatiivseid mõjusid teatud liigirühmadele vähendada.
IV	Kompenseerida elustiku ja elupaikade kadumine	Kui puudub mõistlik alternatiiv ning elustik või elupaigad kaoksid kavandatava tegevuse elluviimise tulemusena, tuleb välja töötada kompensatsioonimeetmed arendusalal või lähipiirkonnas (näiteks elupaikade loomine või nende väärtuse tõstmine mujal, teistele liikidele, mitteseotud looduskaitseprojekti toetamine vm).

6.2.4. Järelhooldustööde tegemine

Kui arendusalal säilitatakse olulised elupaigad või luuakse uusi, siis on vajalik, et need elupaigad säiliks elustikule võimalikult väärtusliku kvaliteetsena. Näiteks avamaastikukooslused ei tohiks võsastuda või neid liigniitmisega koormata. Isegi ülespaigaldatud pesakastid lindudele tuleb vähemalt kord aastas ära puhastada ja aastate möödudes välja vahetama. Regulaarset hooldust vajavad ka vertikaalhaljastus (ronitaimed) ja haljaskatsused. Selleks peab varakult kokku leppima juhised, kuidas toimuvad nende alade järelhooldustööd. Seega peab elurikkuse tegevuskava koostamisel arvestama, et paljud loodushoidlikud tegevused ei ole ühekordsed, vaid vajavad regulaarset tähelepanu ja hooldust.

7. Sertifikaadid ja konkursid loodushoidlikele ettevõtetele

Välja on töötatud mitmeid sertifikaate ja võistlusi, mille eesmärk on innustada ettevõtteid rohkem panustama elurikkuse kaitsele nii enda territooriumil kui oma tegevuse kaudu laiemalt. Elurikka ettevõtte kontseptsiooniga võistlused on võrdlemisi põhjalikud ning nõuavad diplomi või võidu saavutamiseks rohket pingutamist. Riikides, kus need on kestnud pikemalt (Suurbritannia, Holland) on see toonud kaasa mitmeid positiivseid tagajärgi. Esiteks on suudetud nende skeemide abil tõepoolest panna ettevõtteid võidu nimel elurikkuse kaitsele enam panustama ja tulemused on sageli muljetavaldavad. Ettevõtted on asunud kogukondades toetama mitmeid olulisi loodushoiuprojekte ning oma hallataval territooriumil on pelgalt kahe aastaga suudetud õigete võtetega juurde meelitada arvukalt linnuliike ja rikastada bioloogilist mitmekesisust. Paljud ettevõtted on õppinud ära, kuidas saavutada bioloogilise mitmekesisuse kaitse toel konkurentsieeliseid turul. Taoliste võistluste tähtis kõrvalmõju on seegi, et elurikkuse kaitse nende riikide ettevõtetes muutub iga aastaga aina kõrgetasemelisemaks ning rohepesuga tegelevaid ettevõtteid on jäänud vähemaks.

7.1. *Euroopa Elurikkuse Standard*

Arvukalt ettevõtteid Eestis ja üle kogu maailma on juurutanud enda organisatsioonis tuntud keskkonnajuhtimissüsteeme – ISO 14001 või EMAS. Paraku on nendel keskkonnajuhtimissüsteemidel olnud suuremaks puuduseks see, et nad ei võimalda piisavalt käsitleda elurikkuse kaitsega seotud aspekte. Siiski, 2010. aastal avaldati EMASi täiendatud versioon (EMAS III), kus lisaks mõningatele teistele muudatustele kehtestati indikaatorina esmakordselt ka bioloogiline mitmekesisus. EMASi rakendav ettevõtte peab seega arvestama elurikkusega oma keskkonnuaruannet koostades, kuna need seostuvad ettevõtte otseste keskkonnuaspektidega (mõjudega). Sellele vaatamata pole ka reformitud EMAS piisavalt põhjalik, et tagada elurikkuse kõrgetasemeline kaitse Euroopas. Seepärast on loodud Euroopa Elurikkuse Standard (*European Biodiversity Standard* - EBS).

Euroopa Elurikkuse Standard pakub Euroopa ettevõtetele võimalust mõõta, parandada ning avalikult näidata oma tulemuslikkust ökoloogia valdkonnas. EBS skeem kasutab kümmet kriteeriumi, mille abil on võimalik analüüsida ja kindlaks teha ettevõtte sooritus mitmetes valdkondades:

1. Kohustused	6. Elluviimine
2. Uuringud	7. Mõõtmine
3. Hindamine	8. Partnerlussuhted
4. Õiguslikud jm nõuded	9. Kommunikatsioon
5. Planeerimine	10. Aruandlus

EBS sertifikaadi taotlemine on kaheosaline protsess. Esimene etapp toimub enesehindamisena, mille käigus täidab ettevõtte EBS-st saadetud hindamislehe. Enesehindamise eesmärk on mõõta ettevõtte tegevusest tulenevat mõju bioloogilisele mitmekesisusele ning saada ülevaade elurikkuse kaitseks läbiviidavate tegevuste iseloomust ja tulemustest. Enesehindamise kaudu on võimalik kindlaks teha, mida on ettevõtte loodushoiu valdkonna tegevustega saavutanud ja kus tuleks tulemusi parandada.

Teises etapis on ettevõttel soovi korral võimalus kandideerida EBS diplomile. Sellisel juhul külastab ettevõtet sõltumatu hindaja, kes kontrollib üle ettevõtte enesehinnangu lehe ning kujundab oma arvamuse. Akrediteerimisprotsessi käigus vaadatakse üle, millised on ettevõtte edusammud kümnes EBS kriteeriumis. Ettevõtte külastuse põhjal koostab hindaja eksperthinnangu hindamiskomisjonile. Komisjon koosneb kolmest sõltumatust liikmest, kes omavad pikaajalisi kogemusi seoses elurikkuse kaitsega ettevõtluses. Kui ettevõtte tegevus vastab hindamiskomisjoni hinnangul standardile, teeb komisjon ettepaneku Euroopa Looduskaitsekeskusele (ECNC) omistada ettevõttele Euroopa Elurikkuse Standardi diplom. Kui komisjoni otsus on negatiivne, annab hindaja ettevõttele konkreetseid juhtnööre, mida oma tegevuses parandada ja kuidas uuesti diplomit taotleda.

EBS diplom kehtib kaks aastat, mille jooksul on ettevõttel võimalik kasutada EBS logo oma elurikkuse kaitse alase tegevuse tutvustamiseks. Diplomiga kaasneb kohustus viia läbi vahepealne enesehindamine ühe aasta möödudes ning põhjalik akrediteerimine kahe aasta möödudes. EBS skeem on arendatud ja juhitud Euroopa Looduskaitsekeskuse poolt (*European Centre for Nature Conservation – ECNC*) poolt koostöös Suurbritannias tegutseva keskkonnakonsultatsiooniettevõttega *Middlemarch Environmental Ltd*.

Lisainformatsiooni EBS standardi kohta on võimalik leida kodulehelt <http://www.europeanbiodiversitystandard.eu>

7.2. Biodiversity Benchmark

Biodiversity Benchmark'i („elurikkuse eesmärk“) skeem loodi 2003. aastal *Wildlife Trust*'i poolt eesmärgiga tõsta Suurbritannias tegutsevate ettevõtete jt organisatsioonide keskkonnateadlikkust ning suurendada nende looduskaitsetegevuste aktiivsust. 2006. aastal loodi skeemile uus raamistik ning auditeerimise ja hindamise protsess, mis ühildub ISO 14001 ja teiste juhtimissüsteemidega. *Biodiversity Benchmark* skeemi abil saavad ettevõtted hinnata oma mõju elurikkusele ning parandada oma tegevust keskkonnasõbralikumaks ja loodushoidlikumaks. Ettevõttele esitatud nõuete täitmisel ja auditi läbimisel omistatakse ettevõttele *Biodiversity Benchmark Award*. Elurikkuse Benchmark skeemiga on sertifitseeritud näiteks Suurbritannia lennufirma *British Airways* ja mitmed teised Eestiski tuntud suurfirmad.

Joonis 3. *Biodiversity Benchmark Award*'i sertifikaadi omanikud (<http://www.wildlifetrusts.org>).

Biodiversity Benchmark sertifikaadi taotlemine ei ole igale ettevõttele vajalik ega jõukohane ning see nõuab teatud eelduste täitmist. Esmane nõue sertifikaadist huvitatud ettevõtetele on

keskkonnajuhtimissüsteemi olemasolu, kuhu on sertifitseerimisprotsessi alguseks juba elurikkus ühe keskkonnaaspektina sisse kirjutatud. Kuna *Biodiversity Benchmark* skeemi rakendamine toimub koostöös *Wildlife Trust*'ga, on selle põhitähelepanu suunatud ennekõike suurmaaomanikest ettevõtetele, kes oleksid võimelised näiteks ellu viima suuri muutusi oma territooriumi maakasutusviisides.

Biodiversity Benchmark'i sertifitseerimisprotsessi läbimiseks tuleb ettevõttel läbida rida etappe, mis sarnanevad paljuki Euroopa Elurikkuse Standardile. Kõigepealt tuleb läbi viia enesehindamine ning esitada see sõltumatule hindajale, kes teeb kohapeal esmase hinnangu ja kontrollib ettevõtte elurikkuse-alase tegevuse ja keskkonnajuhtimissüsteemi toimimise üle ning võrdleb ettevõtte tulemusi *Biodiversity Benchmark*'i lävenditega. Puuduste likvideerimiseks on üldjuhul aega kuni 6 kuud, pärast mida viib hindaja läbi teistkordse külastuse organisatsioonis. Ka selles etapis antakse organisatsioonile aega kuus kuud, parandada võimelikke leitud ebatäpsusi. Kui hindaja on rahul skeemi nõuete täitmisega organisatsiooni poolt, antakse hindamine üle iseseisvale järelhindamiskomisjonile, kes annab *Wildlife Trust*'le soovitusel sertifitseerimisotsuse sisu kohta. Positiivse tulemuse korral antakse ettevõttele välja sertifikaat.

Lisainformatsiooni leiab aadressilt <http://www.wildlifetrusts.org/biodiversitybenchmark>

7.3. *Business Bird Challenge*

Kolmest siin kirjeldatud elurikkuse skeemist, mis on mõeldud just ettevõtetele, on *Business Bird Challenge* kõige spetsiifilisema suunitlusega. Seda korraldab Briti Ornitoloogia Trust (*British Trust for Ornithology* - BTO), kes on selle võistluse ajal ettevõtte partneriks. Sellel võistlusel pannakse Suurbritannia ettevõtted võistlema nende territooriumil pesitsevate ja toituvate lindude liigirikkuses. *Business Bird*

Challenge'st on aastate jooksul kujunenud väga edukas looduskaitse ja ettevõtluse ühenduslülil erineva suurusega ja erinevates sektorites tegutsevate ettevõtete seas. *Business Bird Challenge* ärgitab

ettevõtteid kasutusele võtma erinevaid meetmeid, et meelitada ettevõtte territooriumile eri liiki linde pesitsema ja toituma.

Osalejad jaotatakse ettevõtte suuruse, tööstusharu ja veekogude suuruse järgi 9 klassi ja hindamine toimub kolmes valdkonnas (looduskaitse, linnud, tegevus kogukonnas). Klasside tegevusvaldkonnad on tööstus ja energiatootmine, maaviljelus, märgala ja veevarustuse haldamine ning karjäärid. Ettevõttelt eeldatakse aktiivset tegutsemist kolmes hindamisvaldkonnas, et ettevõtted viiksid oma territooriumil ja kohalikus kogukonnas ellu võimalikult palju erinevaid elurikkust ja linnurikkust tõstvaid meetodeid. Igale alale on määratud korraldajate poolt vabatahtlik koordinaator, kes registreerib ettevõtte territooriumil nähtud linnud ja edastab tulemused BTO-le ja ettevõtte avalike suhete osakonnale. Üks võistlustsükkel kestab kaks aastat: esimesel aastal määratletakse baastasemed kolmes hindamisvaldkonnas ning teisel aastal võrreldakse ettevõtte poolt ellu viidud sammude edukust.

Looduskaitse hindamisvaldkonnas saavad ettevõtted võimaluse jagada näiteid enda territooriumil hästi toiminud loodushoiu ja elurikkuse disaini meetoditest. Ettevõtte hindamisel võetakse arvesse seda, kuidas on näiteks niitmisrežiimi muutmise tagajärjel suurenenud taimede mitmekesisus.

Lindude hindamisvaldkonnas hinnatakse seda, kuivõrd palju on ettevõtte poolt uute pesapaikade ja looduslike toitumisvõimaluste loomine suurendanud haudelindude ja toidukülaliste arvukust ettevõtte territooriumil. Selle kategooria võitjad valitakse välja suurima registreeritud liikide arvu järgi. Hea suhtlus ettevõtte ja kohalike kogukondade vahel on äärmisel oluline. Kogukondliku tegevuse valdkonnas hinnatakse ettevõtte läbisaamist kohaliku kogukonnaga ning kui edukalt on ettevõtte suutnud kaasata erinevaid kohapealseid huvirühmi looduskaitse tegevustesse.

Seega ettevõtete huvi *Business Bird Challenge*'i osalemises ongi BTO kui erapooletu eksperdi kaasabil parandada ettevõtte keskkonnavalikust käitumist ning tuntust linnusõbraliku ja loodusest hooliva ettevõtteks nii kohalike kogukondade seas kui ka riigis laiemalt ning kasutada ära kõiki teisi võimalusi, mida see hea maine pakub.

Lisainformatsiooni leiab aadressilt <http://www.bto.org/news-events/business-bird-challenge-2010>

8. Kokkuvõtteks

Kõik ettevõtted mõjutavad oma tegevusega looduskeskkonda ning ühtlasi sõltuvad igaüks erineval moel bioloogilisest mitmekesisusest. Sõltumata tegevusvaldkonnast ja suurusest saavad ettevõtted juba praegu soovi korral loodushoidu panustada. Kuna iga tegevus, mis mõjutab bioloogilise mitmekesisuse seisundit, võib tuua kaasa riske ja võimalusi, siis tuleb oma tegevust analüüsides enda võimalused üles leida ning ettevõtte ja ühiskonna huvides tööle panna. Põhjused elurikkuse väärtustamiseks on erinevate ettevõtete puhul isesugused, kuid üldjuhul tuuakse peamiste põhjustena välja konkurentsieelise ja vastutustundliku ettevõtte maine saavutamist.

Kuivõrd loodusväärtusi kaitstakse õigusaktidega, peab suur hulk ettevõtteid juba praegu oma igapäevases töös elurikkusega teatud määral arvestama. Praegu on kätte jõudnud olukord, kus pelgalt keskkonnanõuetest kinnipidamine ei avalda enam klientidele ega partneritele piisavalt muljet. Üha tähtsamaks kaalukeeleks on kujunemas ka see, kui palju ja mida teeb ettevõtte keskkonna- ja loodushoiu valdkonnas vabatahtlikult. Eestiski on mitmed ettevõtted juba asunud bioloogilise mitmekesisuse teemaga ettevõtte poliitikas tegelema, häid eeskujulikke näiteid on siiski vähe. Loodetavasti annab käesolev väljaanne tõuke nii mõnelegi ettevõttele oma keskkonnamõjude ja elurikkuse mõjude ümberhindamiseks ja nendega süvitsi tegelemiseks nii ettevõtte kui elurikkuse hüvanguks.

Kasutatud kirjandus

- Boyd, J., Banzhaf, S. 2007. What are ecosystem services? The need for standardized environmental accounting units. *Ecological Economics*, 63, 616-626.
- CBBC - Canadian Business and Biodiversity Council. 2010. A Guide to Biodiversity Conservation for Canadian Business. Ottawa.
- CBBC - Canadian Business and Biodiversity Council. 2010. Incorporating Biodiversity Considerations into the Management of Small to Medium Enterprises. Ottawa.
- Costanza, R., d'Arge, R., Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, S., O'Neill, R., Paruelo, J., Raskin, R., Sutton, P., Belt, M. 1997. The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*, 387, 253-260.
- EASAC - European Academies Science Advisory Council. 2009. Ecosystem services and biodiversity in Europe. [WWW] <http://www.sazu.si/files/file-137.pdf>
- Engel, H., W., Moora, H. 2010. Samm-sammult EMAS registreerimiseni. Lühivõtte Euroopa Parlamendi ja nõukogu keskkonnajuhtimise- ja auditeerimise süsteemi (EMAS9 määruse nr 1221/2009 rakendamise kohta). Säätva Eesti Instituut. Tallinn.
- Euroopa Komisjon. 2011. Väärtustades bioloogilist mitmekesisust. Keskkond, 41.
- Marmoni project [WWW] <http://marmoni.balticseaportal.net/wp/> (19.10.2012)
- MEA - Millennium Ecosystem Assessment. 2005. Ecosystems and Human Wellbeing: Synthesis. Island Press. Washington, DC.
- Ninan, K. N. 2009. Conserving and valuing ecosystem services and biodiversity. Economic, institutional and social challenges. EarthScan, London.
- PricewaterhouseCoopers. 2010a. Biodiversity threat will eclipse climate change economic impacts but still misses CEO and valuations radar – PwC study [WWW] <http://www.ukmediacentre.pwc.com/News-Releases/Biodiversity-threat-will-eclipse-climate-change-economic-impacts-but-still-misses-CEO-and-valuations-radar-PwC-study-e9b.aspx>
- Primack, R. P., Kuresoo, R. & M. Sammul, 2008. Sissejuhatus looduskaitsebioloogiasse. Tartu: Eesti Loodusfoto, lk 372
- Sagoff, M. 2011. The qualification and valuation of ecosystem services. *Ecological Economics*, 70, 497-502.

- Sall, M., Uustal, M., Peterson, K. 2012. Ökosüsteemiteenused. Ülevaade looduse pakutavatest hüvedest ja nende rahalisest väärtusest. Säästva Eesti Instituudi väljaanne nr 18, Tallinn, 61 lk.
- Schaltegger, S., Beständing, U. 2010. Corporate Biodiversity Management Handbook. A guide for practical implementation. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety. Berlin.
- SEI Tallinn. 2011. Keskkonnajuhtimine avalikus sektoris. Juhendmaterjal keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks avaliku sektori organisatsioonides. [WWW] http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1181180/KKJS_juhend_avalik_sektor.pdf (02.05.2012)
- TEEB, 2008. The Economics of Ecosystems and Biodiversity. An Interim Report. European Communities, Brussels. [WWW] www.teebweb.org
- TEEB. 2010b. The Economics of Ecosystems and Biodiversity. Report for Business, Executive Summary. [WWW] www.teebweb.org
- The British Trust for Ornithology – Counting Birds for Conservation. [WWW] <http://www.bto.org/> (15.05.2012)
- The Earthwatch Institute, IUCN, World Business Council for Sustainable Development. 2002. Business & Biodiversity. The Handbook for Corporate Action.
- The Earthwatch Institute. 1998. Business and Biodiversity. UK Business guide for understanding and integrating nature conservation and biodiversity into environmental management systems. The Beacon Press. London.
- The Earthwatch Institute. X. Engaging Businesses with Biodiversity. Guidelines for Local Biodiversity Partnerships. Oxford. United Kingdom.
- The Earthwatch. 2000. Case Studies in Business & Biodiversity. A comparison volume to “Business & Biodiversity: a UK business guide for understanding and integrating nature conservation and biodiversity into environmental management systems”. Beacon Press. Oxford.
- The Energy and Biodiversity Initiative. Integrating Biodiversity into Environmental Management Systems. [WWW] <http://www.theebi.org/pdfs/ems.pdf> (10.05.2012)
- The Institute of Environmental Management and Assessment. 2007. The Business of Biodiversity: a Guide to its Management in Organisations.
- Turner, R. K., Georgiou, S., Fisher, B. 2008. *Valuing Ecosystem Services*. The Case of Multi-Functional Wetlands. Earthscan. London.
- UNEP. 2008. Biodiversity and Ecosystem Services. Bloom or Boost?

- Uustal, M., Peterson, K., Kuldna, P. 2010. Bioloogilise mitmekesisuse säilitamine kohalikul tasandil. Säästva Eesti Instituudi väljaanne nr 13, Tallinn, 56 lk.
- WBCSD – World Business Council for Sustainable Development. 2011. Guide to Corporate Ecosystem Valuation. A framework for improving corporate decision-making. Atar Roto Presse SA, Switzerland.
- WRI – World Resources Institute, WBCSD – World Business Council for Sustainable Development, Meridian Institute. 2008. The Corporate Ecosystem Services Review. Guidelines for Identifying Business Risks and Opportunities Arising from Ecosystem Change.